

YMPÄRISTÖRIKOSKATSAUS

2024

Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä

1.8.2024

Tiivistelmä

RAPORTIN NIMI

Ympäristörikoskatsaus 2024

LAATIJA

Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä

JULKAISUAJANKOHTA

6/2024

TOIMEKSIANTO/TUTKIMUSKYSYMYS

Poliisihallitus

KESKEISET LÄHTEET

Internet

KÄYTETYT MENETELMÄT

Esitutkintaviranomaisen tilastot, Syyttäjälaitoksen tilastot, muu julkinen aineisto

AVAINSANAT

Ympäristörikos, ympäristörikosseurantaryhmä, ympäristörikoskatsaus

JULKISUUSASTE

Julkinen asiakirja

SIVUJA

58

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	5
2 Valvontaviranomaisten yhteistyö	6
3 Rikoshyödyn määrittämiseen liittyviä kysymyksiä	7
4 Poliisin kansainvälinen virka- ja oikeusapu ympäristörikosasioissa	8
5 Ympäristörikoksiin liittyviä uhkakuvia	9
5.1 Tilanne Suomessa.....	9
5.2 Tilanne kansainvälisesti	12
6 Kansainvälinen toiminta	15
6.1 Kansainvälinen viranomaisyhteistyö	15
6.2 Eurojust ja ympäristörikkokset	17
7 Kansainväliset ympäristösopimukset ja kotimainen ympäristörikoslainsäädäntö	18
7.1 Ympäristörikoksia koskevat kansainväliset sopimukset	18
7.2 Euroopan unionin ympäristörikoslainsäädäntö	19
7.3 Suomen ympäristörikoslainsäädäntö	21
7.4 Viimeisimmät keskeiset muutokset Suomen ympäristölainsäädännössä	21
8 Valvonta	22
8.1 Ympäristölainsäädännön valvonta	22
8.1.1 Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä kunnan ympäristösuojeluviranomaisten tehtävät	22
8.1.2 Suomen ympäristökeskuksen tehtävät	25
8.1.3 Turvallisuus- ja kemikaaliviraston tehtävät	27
8.2 Poliisi	27
8.3 Rajavartiolaitos	27
8.3.1 Rajavartiolaitoksen tehtävät	27
8.3.2 Hallinnollinen öljypäästömaksu	29
8.3.3 Rikosoikeudelliset seuraamukset ja hallinnollinen öljypäästömaksu	31
8.4 Tulli	32
8.4.1 Tullin tehtävät	32
8.4.2 Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien tuonnin, viennin ja kauttakuljetuksen valvonta	32

8.4.3 Vaarallisten aineiden ja säteilevien kuljetusten valvonta.....	32
8.4.4 Otsonikerrosta heikentävien aineiden ja fluorattujen kasvihuonekaasujen valvonta ...	33
8.4.5 Kansainvälisten jätesiirotojen valvonta	33
8.5 Syyttäjälaitos	34
9 Viranomaisten tietoon tulleet ympäristörikkokset.....	35
9.1 Rikoslain ympäristörikkokset.....	35
9.2 Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §.....	36
9.2.1 Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	37
9.2.2 Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §	39
9.2.3 Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §.....	39
9.2.4 Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	40
9.2.5 Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 a§.....	40
9.2.6 Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §.....	41
9.3 Rikoslain luonnonvararikokset	42
9.3.1 Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	43
9.3.2 Törkeä metsästysrikos RL 48.....	43
9.3.3 Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §.....	45
9.3.4 Metsärikos ja puutavararikos (RL 48 a luku 3 ja 3 b §)	46
9.3.5 Laittoman saaliin kätkeminen ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen (RL 48 a luku 4 ja 4 a §).....	47
9.4 Ympäristöön liittyvät rikoslain terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset	47
9.5 Vesilain vastaiset menettelyt.....	48
9.6 Muita lakeja koskevat rikokset	48
9.6.1 Jätelain rikkominen.....	52
9.6.2 Havaitut öljypäästöt ja määrättyt öljypäästömaksut.....	52
9.6.3 Aluksesta veteen menevien päästöjen esitutkinta	53
9.7 Ympäristörikkosten määrästä syyttäjillä ja tuomioistuimissa.....	54
10 Loppuarviointi.....	57

1 Johdanto

Ympäristörikoskatsauksessa on esitetty poliisin, Tullin, Rajavartiolaitoksen ja Syyttäjälaitoksen tietoon tulleet taulukon mukaiset ympäristörikokset rikosnimikkeittäin vuosilta 2019 - 2023. Esitutkintaviranomaisen ympäristörikostilastot perustuvat siihen, millä rikosnimikkeellä tapausta on tutkittu esitutkintavaiheessa. Kun asia etenee syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn, rikosnimike on voinut muuttua. Katsauksessa esitetään myös esimerkkitapauksia ympäristörikoksista eri rikosnimikkeellä sekä esitutkintaviranomaisen että tuomioistuimen tilastot.

Esitutkintaviranomaisten kirjaamien rikoslain 48 luvussa tarkoitettujen ympäristörikosten määrä on vuonna 2023 ollut kokonaisuutena suurempi edellisvuosiin verrattuna. Rikoslain 48 a luvun mukaisten luonnonvararikosten määrä vuonna 2023 nousi edellisvuoteen verrattuna. Rikoslain 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin sisältyy tekoja, joilla voi olla huomattavia vaikutuksia ympäristöön, ja näiden rikosten määrä vuonna 2023 lisääntyi. Ympäristörikoksien luokitellut vähäisemmät rikkomustasoisetkin rikokset lisääntyivät vuonna 2023. Kokonaisuutena voidaan todeta, että ympäristörikoksiksi luokiteltujen rikosten määrä vuonna 2023 tilastollisesti kasvoi. Rikoslain 48 luvun mukaisista ympäristörikoksista sekä 48 a luvun ja 44 luvun ympäristöön liittyvistä rikoksista siirtyy syyttäjille vuosittain noin kolmannes.

Ympäristövalvonta- ja esitutkintaviranomaiset ovat yhteistoiminnassa toteuttaneet ympäristörikostorjunnan strategiaa ja toimenpideohjelmaa. Alkuvuodesta 2021 valmistui strategian ensimmäinen päivitys, joka on voimassa vuoteen 2026 asti. Samassa yhteydessä julkaistiin järjestyksessä neljäs toimenpideohjelma¹. Syksyllä 2022 valmisteltiin toimenpideohjelman päivitys vuosille 2023–2024. Ympäristöministeriön johtama toimeenpanoryhmä seuraa toimenpideohjelman toteutumista. Ympäristörikosten torjuntaa toteuttavista viranomaisista vuonna 2016 muodostetut alueelliset yhteistyöryhmät kattavat koko valtakunnan alueen. Ympäristörikostorjunnan yhteistyöryhmiä on muodostettu myös teemakohtaisesti ja alueellisilla yhteistyöryhmillä on keskinäistä yhteistoimintaa. Yhteistyöryhmissä on kehitetty viranomaisten välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa, järjestetty yhteisiä koulutustilaisuuksia sekä suunniteltu ja toteutettu yhteisiä operatiivisia projekteja. Ennalta suunniteltujen yhteisten operatiivisten projektien johdosta on voitu paljastaa uusia ympäristörikoksia, jotka eivät muutoin olisi tulleet viranomaisen tietoon. Koska ympäristörikokset

¹ [Ympäristörikostorjunnan strategia 2021–2026 ja toimenpideohjelma 2021–2022 - Valto \(valtioneuvosto.fi\)](#)

ovat suurelta osin piilorikollisuutta, viranomaisten tehostunut paljastava yhteistoiminta on ollut tuloksellista ympäristörikosten selvittämiseksi. Viranomaistoiminnan organisoiduttua paremmin edellisellä strategiakaudella, alkaneella kaudella ympäristörikostorjunnan painopistettä siirretään toiminnan tehostamiseen ruohonjuuritasolla. Ympäristörikosten ennaltaehkäisemiseen pyritään myös vaikuttamaan lisäämällä yleistä tietoisuutta ympäristö- ja luonnonsuojelulainsäädännön velvoitteista ja järjestämällä tiedotuskampanjoita ympäristörikosteemoista.

Eri organisaatioiden viranomaisista muodostettu Kansallinen ympäristörikosten seurantaryhmä tuottaa tilannekuvaa Suomen ympäristöriskillisyydestä. Seurantaryhmä on laatinut vuosittaisen raporttinsa vuodesta 1997 alkaen ja INTERPOL:lle vuodesta 1998 alkaen. Suomen ympäristörikostorjunnan kehittämistä, seurantaa ja vuosiraportointia viranomaisyhteistyössä on kansainvälisestikin pidetty hyvänä käytänteenä ja malliesimerkkinä. Vuosien myötä seurantaryhmä on esittänyt lukuisia ympäristörikostorjunnan tehostamiseen ja lainsäädännön ja viranomaisyhteistyön kehittämiseen liittyviä suosituksia, jotka ovat käytännössä myös toteutuneet. Muun muassa kansallisen ympäristörikostorjunnan strategian laatiminen on ollut yhtenä seurantaryhmän suosituksena, joka on sittemmin myös toteutunut.

Kansallisen ympäristörikosten seurantaryhmän puheenjohtajana toimii poliisitarkastaja Mikko Kiiski Poliisihallituksesta ja sihteerinä rikoskomisario Riku Lindqvist Keskusrikospoliisista. Ryhmän muita jäseniä ovat poliisitarkastaja Juha Tuovinen sisäministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Leena Mäkipää oikeusministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Tia Laine-Ylijoki-Laakso ympäristöministeriöstä, tulliyli-tarkastaja Tarja Koskenlaakso Tullin rikostorjunnasta, rajavartiolaitarkastaja Silja Hallenberg sisäministeriön rajavartio-osastolta, erikoissyöttäjä Heidi Nummela Suomen Syyttäjälaitoksesta, Etelä-Suomen alueelta, ylitarkastaja Hannele Nikander Suomen ympäristökeskuksesta, lakimies Ilona Varis Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta sekä juristi Heikki Holopainen Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta.

2 Valvontaviranomaisten yhteistyö

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset tekevät säännöllistä valvontayhteistyötä, koska kyseessä olevien viranomaisten tehtävät ovat samankaltaisia ja osin rinnakkaisia. Ympäristöviranomaiset, poliisi, Rajavartiolaitos, Tulli ja pelastusviranomaiset tekevät yhteistyötä ympäristöasioissa yhteistyöryhmissä sekä tapauskohtaisesti.

Viime vuosina Tullin tutkittavina on ollut laajempia luonnonsuojelurikosten sarjoja. Näiden tapausten tutkinnan yhteydessä on selkeästi korostunut viranomaisyhteistyön tarve ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja Tullin kesken. Tätä yhteistyötä tullaan jatkossa tiivistämään ja kehittämään. Ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten rooli asiantuntijana kytkeytyy kulloinkin tutkittavana olevan rikoksen eri vaiheisiin useissa kohdissa. Tullin rooli on koota esitutkinnan, syyttäjyhteistyön ja kansainvälisen tutkintayhteistyön osaaminen esitutkintaketjussa. Säännöllisen tietojenvaihdon ja koulutusyhteistyön kehittäminen on tarpeellista erityisesti, koska kansainväliset rikollisuusilmiöt näkyvät Suomessa entistä nopeammin.

Tulli toimii osana Euroopan unionin tullijärjestelmää ja on siten valvontaviranomainen tavaroiden maahantuonnin, maastaviennin sekä kauttakuljetuksen osalta. Näin ollen on luonnollista, että Tulli tekee säännöllistä valvonta- ja esitutkintayhteistyötä eri ympäristöviranomaisten kanssa. Erityisesti kansainvälisten jätesierrojen valvonnassa Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyö on avainasemassa laittomien kansainvälisten jätesierrojen paljastamiseksi ja torjumiseksi. Kansallisen tarkastussuunnitelman mukaisesti kansainvälisten jätesierrojen valvontaan osallistuvat myös muut valvontaviranomaiset, kuten elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, kunnan ympäristönsuojeluviranomaiset sekä poliisi. Myös luvanvaraisten eläinten ja kasvien siirtojen valvonnassa sekä esitutkintaan siirtyneissä tapauksissa Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyö on tärkeässä roolissa, jotta luvattomia ja laittomia siirtoja voidaan selvittää sekä torjua.

Päästövalvonnassa viranomaisten välinen yhteistyö on ensiarvoisen tärkeää. Rajavartiolaitos on johtava valvontaviranomainen aluksista veteen menevien päästöjen valvonnassa merialueilla. Rajavartiolaitos huolehtii pelastustoiminnasta Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä tapahtuneissa alusöljy- ja aluskemikaalivahingoissa sekä sovittaa yhteen siihen varautumista. Rajavartiolaitos päättää alusten suojapaikkaan ohjaamisesta ja laatii sitä koskevat suunnitelmat yhteistyössä VTS-palveluntarjoajan, Liikenne- ja viestintävirasto Traficom, Suomen ympäristökeskuksen ja Väyläviraston kanssa. Sekä valvonta- että torjuntatehtävän hoitamisessa keskeistä on yhteistyö muiden viranomaisten kanssa. Ympäristövahinkojen torjunnassa ja päästövalvonnassa tärkeimmät yhteistyöviranomaiset ovat Merivoimat, pelastuslaitokset sekä Traficom. Rajavartiolaitos tekee yhteistyötä poliisin, Traficom ja Suomen ympäristökeskuksen kanssa päästövalvonnassa niin hallinnollisen öljypäästömaksun määrittämisen perusteiden selvittämisessä kuin aluksista veteen meneviin päästöihin liittyvässä rikosoikeudellisessa esitutkinnassakin. Rikoshyödyn määrittämiseen liittyviä kysymyksiä

Ympäristörikokset tehdään usein taloudellisin motiivein. Ympäristövelvoitteita ei noudateta, koska niiden noudattamisen arvioidaan tulevan kalliiksi. Sen lisäksi, että rikos ei saa kannattaa, on ympäristörikoksista saadun rikoshyödyn tuomitseminen valtiolle myös ennaltaehkäisevässä mielessä tärkeää. Mahdollisuus laiminlyödä ympäristövelvoitteita ei muodostu tällöin niin houkuttelevaksi.

Rikoshyöty määritetään viranomaisyhteistyössä ympäristörikosasioissa. Rikoksella saadun hyödyn arviointi on kuitenkin vaikeaa, ja tuomioistuinkäsittelyssä rikoshyödyn määrä saattaa olla yksi merkittävimmistä kysymyksistä. Rikoshyötynä voidaan tuomita vain rikoksella saatu lisähyöty, sillä rikoshyödyn menettäminen ei ole rangaistus. Hyöty voi olla esimerkiksi tulon lisäystä tai syntynyttä säästöä. Rikoksen tuottaman hyödyn laskennassa arvioidaan usein niin sanotun nettohyöty- ja bruttohyötyperiaatteen soveltamista. Tuomioistuin joutuu harkitsemaan, minkälaisia kuluja hyötyä arvioitaessa voidaan ottaa huomioon, jotta vain todellinen hyöty tulisi tuomittua. Rikoksella saatu hyöty on aina vaadittava ja tuomittava menetetyksi valtiolle riippumatta teon vakavuudesta.

3 Poliisin kansainvälinen virka- ja oikeusapu ympäristörikosasioissa

Kansainvälisten virka- ja oikeusapupyyntöjen ja muun tiedonvaihdon osalta Keskusrikospoliisi on vuonna 2023 käsitellyt kansainvälisissä tiedonvaihtoissa ympäristörikoksiin liittyviä virka- ja oikeusapuasioita. Keskusrikospoliisi ja Tulli käyvät tiivistä tiedonvaihtoa yhdessä muiden valtioiden esitutkintaviranomaisten kanssa liittyen ympäristörikollisuuden kansainväliseen tilannekuvaan. Lisäksi INTERPOL ja Europol lähettävät säännöllisesti jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisille tiedoksi tarkoitettuja ympäristörikoksiin liittyviä ajankohtaisraportteja ja tiedonantoja.

4 Ympäristörikoksiin liittyviä uhkakuvia

4.1 Tilanne Suomessa

Suomen ympäristörikollisuuden tilanne on pysynyt tilastollisesti lähes samanlaisena useita vuosia. Vuonna 2023 ympäristörikostapaukset kasvoivat tilastollisesti edellisvuoteen verrattuna. Suomeen liittyvät ympäristörikollisuuden uhkakuvat vaihtuvat muuttuvan maailman mukaan. Erityisesti Keski-Euroopassa rajat ylittävä jätteiden kuljetus ja dumpppaus ovat vakavaa ja osittain järjestäytyneen rikollisuuden harjoittamaa toimintaa, jossa tavoitellaan suuria rikoshyötyjä. Esitutkintaan ja syyteharkintaan vietyjen paljastettujen laittomien kansainvälisten jätevientitapausten valossa voidaan päätellä Suomen olevan osana Keski-Euroopan rikosilmiötä.

On ilmeistä, että vain osa ympäristörikoksista tulee esitutkintaviranomaisten tietoon. Arvio ympäristörikosten piilorikollisuudesta perustuu erityisesti lähialuevertailuun Suomen ja naapurimaidemme Ruotsin ja Norjan rikostilastojen välillä. Ruotsissa tilastoidaan enemmän ympäristörikoksia kuin Suomessa. On kuitenkin huomioitava, että maiden välillä lainsäädäntö poikkeaa toisistaan, eivätkä tilastoluvut ole suoraan verrannollisia keskenään. Ruotsissa valvontaviranomaisella on muun muassa lakisääteinen velvollisuus ilmoittaa poliisille kaikki rikosepäilyt toisin kuin Suomessa. Silti ruotsalaiset viranomaiset arvioivat, että ympäristörikokset ovat suuressa määrin piiloon jäävää rikollisuutta myös Ruotsissa.

Suomen kansallinen ympäristörikosten seurantaryhmä on jo vuosia nostanut esiin raporteissaan ympäristörikollisuuden alhaisen kiinnijäämisriskin. Yhtenä keskeisenä ympäristörikollisuuden uhka- ja torjuntakuvana voidaan pitää sitä, että ympäristörikosten alhainen kiinnijäämisriski lisäisi jatkossa taloudellista voittoa tavoittelevan järjestäytyneesti osana liiketoimintaa toteutetun ympäristörikollisuuden määrää. Alhaisen kiinnijäämisriskin ohella ympäristörikosten osalta tuomioistuimissa omaksuttu rangaistuskäytäntö vaikuttaa verraten lievältä. Ympäristön turmelemisesta tuomitaan käytännössä yleisesti päiväsakkoja tai harvoin ehdollista vankeutta.

EU:n ja länsimaiden asettamat venäläiseen raakaöljyyn kohdistuvat pakotteet ovat vaikuttaneet öljykuljetuksiin Suomenlahdella ja koko Itämerellä. Suomen ja sen lähialueilla tapahtuvat merikuljetukset muodostavat riskejä ympäristölle tapauksissa, joissa alus- ja lastiturvallisuuden säännöksiä ei noudateta tai niitä tahallisesti rikotaan.

Länsimaiden Venäjää vastaan asettamat pakotteet ovat johtaneet siihen, että Venäjä käyttää öljykuljetuksiinsa merialueella niin sanottua varjolaivastoa. Varjolaivastolla tarkoitetaan muiden kuin Venäjää vastaan pakotteita asettaneiden länsimaiden lipun alla olevaa säiliöaluskalustoa,

jolla Venäjä pyrkii kiertämään pakotteiden vaikutuksia. Suomenlahden merivartiosto on seurannut vastuualueensa alusliikenteen muutoksia sekä Venäjän öljytuotteiden viennille asetettujen pakotteiden vaikutusta vastuualueellaan liikennöiviin säiliöaluksiin vuoden 2022 toukokuusta alkaen. Säiliöalusten tehostettu seuranta aloitettiin loppuvuonna 2022, jolloin Euroopan unioni laajensi venäläistä raakaöljyä koskevia pakotteitaan. Seurannan avulla pyritään muun muassa arvioimaan liikenteen vaikutusta Suomenlahden ympäristöonnettomuusriskiin.

Merellisen ympäristöonnettomuuden riski Suomenlahdella on korkealla tasolla Venäjän öljysatamiin ja niistä takaisin Suomenlahden halki suuntautuvan säiliöalusliikenteen johdosta. Tehostetun seurannan havaintojen perusteella Venäjälle suuntautuvan säiliöalusliikenteen määrä ei ole muuttunut merkittävästi Venäjän aloittaman hyökkäyssodan 24.2.2022 jälkeen. Sen sijaan merkittäviä ja jatkuvia muutoksia on havaittu alusten lippuvaltioissa, omistuspohjassa sekä vakuutuksissa. Lisäksi huomionarvoista on, että venäläisen öljyn kuljetuksiin käytettävät alukset ovat aiempaa vanhempia. Tähän liittyvät riskit muodostuvat turvallisuuden näkökulmasta aluksen rakenteiden ja varustelun yleisestä kunnosta, joka heikkenee aluksen iän myötä. Muutosten perusteella voidaan myös todeta, että varjolaivaston koko on kasvanut.

Merkittävä huomio on se, että Suomenlahden liikenteessä havaitaan yhä tällä hetkellä sellaisia aluksia, jotka liikennöivät ensimmäistä kertaa Itämeren pohjoisosan merialueella. Seurantajakson yli 20 vuotiaista aluksista noin 25 % havaittiin ensimmäistä kertaa mainitulla merialueella tehostetun seurannan aikana. Venäläisen öljyn kuljetuksiin käytettävään säiliöalusliikenteeseen löydetään yhä uusia aluksia ja on todennäköistä, että liikenteessä on jatkossakin ensimmäistä kertaa Suomenlahdella havaittavia yli 20 vuotta vanhoja aluksia. Nämä kasvattavat entisestään ympäristövahingon riskiä.

Paris Memorandum of Understanding on Port State Control -sopimuksen (satamavaltiotarkastukset) ja siihen liittyvän riskiluokittelun (Paris MoU) mukaan niin sanotun keskinkertaisen riskin lippuvaltioiksi luokiteltujen kolmansien maiden alusten havaintojen määrät kasvoivat erityisesti vuoden 2022 toisella puoliskolla. Loppuvuodesta 2023 lukien Paris MoU:n korkean riskin eli niin sanotun mustan listan lippuvaltioiden aluksista Suomenlahdella havaittiin Kamerunin lipun alla operoivia aluksia.

On lähes varmaa, että Suomenlahden alueella tullaan lähitulevaisuudessa havaitsemaan sellaisia aluksia, joiden omistussuhteita ei kyetä aukottomasti selvittämään, sekä aluksia, jotka ovat huomattavan iäkkäitä ja joiden vakuutustiedot ovat puutteellisia. Mahdollisten vastuutahojen selvittäminen ja korvausvastuun toteutuminen onnettomuuden sattuessa on todennäköisesti haastavaa puuttuvien vakuutusten ja epäselvien omistussuhteiden vuoksi. Oman haasteensa muodostaa myös turvallisuusympäristön nykytilanne, jonka myötä ympäristövahinkojen torjunta- ja tutkintatilanteissa ei voida luottaa Venäjä-yhteistyön toimivuuteen.

Rajavartiolaitos seuraa alusliikennettä Suomenlahdella erityisellä tarkkuudella ja huomioi havaitsemansa muutokset varautumistoimissaan sekä raportoi siitä viranomaisyhteistyön piirissä neljännesvuosittain annettavilla katsauksilla.

4.2 Tilanne kansainvälisesti

Maailmanlaajuisesti ympäristörikollisuutta pidetään hyvin merkittävänä rikollisuuden muotona. Ympäristörikollisuuden katsotaan olevan taloudellisesti kolmanneksi suurin rikollisuuden muoto ase- ja huumausainerikollisuuden jälkeen. INTERPOL on arvioinut, että ympäristörikollisuus tuottaa 110–281 miljardia dollaria rikoshyötyä vuosittain.² Ympäristörikollisuudessa on usein kansainvälinen yhteys, joten maailmanlaajuisesti kansainvälistä yhteistoimintaa pidetään hyvin tärkeänä.

Ympäristörikollisuuden kansainväliset uhkakuvat saattavat vaikuttaa suomalaisille hyvin etäisiltä. Suomi on hyvinvointivaltio, ja Suomen maantieteellinen sijainti jo itsessään poistaa monia ympäristörikollisuuden muotoja. Suomessa ei ole esimerkiksi rikollisuutta puhtaan veden saannin suhteen tai merkittävää rikollisuutta metsän hakkuun suhteen. Kansainvälisesti ympäristörikollisuuden uhat voidaan jakaa INTERPOL:n jaon mukaan: kalastusrikollisuus, metsärikollisuus, jäterikollisuus ja villieläinrikollisuus. Näistä merkittävimpinä rikollisuuden uhkakuvina voidaan Suomessa pitää jäterikollisuutta ja jätteiden hävittämiseen liittyvää rikollista toimintaa. Toistaiseksi ei ole tiedossa, että Suomella olisi ongelmia muovijäterikollisuuden osalta, mutta yleisesti muovijäterikollisuutta pidetään maailmanlaajuisena uhkakuvana. Muovijätteen siirtojen edellytyksiä tiukennettiin sekä maailmanlaajuisesti Baselin yleissopimuksella että EU:n jätteensiirtoasetuksella vuonna 2021. Uuden EU:n jätteensiirtoasetuksen myötä muovijätteen vientiedellytykset EU:sta tulevat yhä tiukkenemaan tulevana vuosina.

Laiton kansainvälinen jätteiden siirto on Euroopassa isoimpia uhkakuvia ympäristörikollisuudessa. Tapauksia löytyy lähes kaikkialta Euroopasta - myös Suomesta. Ympäristörikoksia tehdään useassa muodossa kaikkialla EU:ssa. Niihin kuuluvat laittomat toimet, joilla on haitallinen vaikutus ympäristöön, veteen, ilmaan, maahan ja maaperään sekä kasvistoon ja eläimistöön. Osalla rikoksista voi olla ilmastonmuutosta pahentava vaikutus pitkällä aikavälillä. Ympäristörikokset linkitetään usein kansainvälisesti muihin rikollisuuden muotoihin, kuten talousrikollisuuteen, asiakirjapetoksiin tai järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Monissa kansainvälisissä ympäristörikostapauksissa on mukana järjestäytyneen rikollisuuden ryhmiä, joiden mukanaoloa ei ole helppo havaita. Lisäksi Euroopassa valtioilla näyttää olevan erilaiset määritelmät järjestäytyneelle rikollisuudelle, jolloin parhaiden käytänteiden soveltaminen vaikeutuu.

² [INTERPOL makes public appeal to help track environmental fugitives](#)

Europolin laatiman raportin "Environmental Crime in the age of climate change" avainlöydösten mukaan suurin osa ympäristörikollisuuden toimijoista on opportunistisia laillisten yritysten omistajia tai toimijoita, jotka päättävät lisätä voittoja rikollisella toiminnalla.³ Oikeudettomaan taloudelliseen hyötyyn käytetään rahanpesua käyttäen hyväksi samoja laillisia yrityksiä, joissa rikoksentekijät toimivat. Raportin mukaan asiakirjapetokset, lainsäädännön eroavaisuuksien väärinkäyttö ja laajalle levinnyt korruptio ovat ympäristörikollisuuden kulmakiviä.

Europolin raportin mukaan EU:n rikollisverkostot kohdistavat toimiaan yhä enemmän kuljettamalla Länsi-Euroopassa tuotettua jätettä laittomasti Keski- ja Itä-Eurooppaan. EU:n ulkopuolella eurooppalaiset salakuljettavat pääasiassa Kaakkois-Aasiaan muovijätettä ja elinkaarensa päässä olevia laivoja (romulaivoja) laittomasti. Afrikkaan Euroopasta viedään laittomasti jätteeksi luokiteltavia sähkö- ja elektroniikkalaitteita. Yksi Europolin raportin avainlöydöksistä on, että EU toimii maailmanlaajuisen villieläinten laittoman kaupan keskuksena. Eurooppa on villieläinten pääasiallinen loppusijoituspaikka, mutta Euroopan kautta kuljetetaan villieläimiä myös paljon muille mantereille.

Ympäristörikoksilla voi olla yhteys myös huumausainerikollisuuteen. Europolin raportin mukaan synteettisten huumeiden ja näiden lähtöaineiden tuotantoon liittyvä jäte on yksi tärkeimmistä järjestäytyneen rikollisuuden ympäristövahinkojen lähteistä EU:ssa. Järjestäytyntä rikollisuutta ympäristörikollisuudessa pidetään Suomessa myös yhtenä uhkakuvana.

Europolin raportin mukaan EU:n ympäristörikolliset kehittävät yhä enemmän houkuttelevia sijoituskohteita ympäristönsuojeluun liittyvien hankkeiden kautta (vihreät investoinnit) ja näin houkuttelevat uhrin investoimaan "kestäviin rahastoihin". Rikolliset verkostot käyttävät hyväkseen myös energiatodistusjärjestelmiä ja päästökauppajärjestelmiä, ja oletettavasti tämä petollinen toiminta tulee lisääntymään lähitulevaisuudessa.

Europolin mukaan yksi lainvalvonnan suurimmista haasteista on edelleen ympäristörikosten taustalla olevien rikollisverkostojen tunnistaminen. Suuri osa ympäristörikostoinnista on laillisten yritysten harjoittamaa, mikä tekee näistä rikoksista vähemmän näkyviä. Yritykset aloittavat ja lopettavat toimintansa usein nopeasti ja kaupalliset reitit vaihtuvat usein. Tämä kertoo rikollisverkostojen sopeutumiskyvystä ja taipumuksesta käyttää innovatiivisia järjestelmiä toimintansa salaamiseen.

³ <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/what-we-know-about-dirty-business-of-environmental-crime-in-age-of-climate-change>

Europolin raportissa käsitellään perusteellisesti EU:ssa tutkittujen ympäristörikosten tärkeimpiä tyyppejä, joita ovat jäte- ja ympäristön pilaantumista koskevat rikokset, villieläinten kauppa, laiton kalastus, metsärikokset ja laiton lemmikkieläinkauppa. Erityistä huomiota kiinnitetään ilmastomuutosta kiihdyttäviin tekoihin ja ilmiöihin, joissa on viitteitä järjestäytyneen rikollisuuden mukanaolosta. Luonnonvarojen lisääntyvä niukkuus lisää todennäköisesti järjestäytyneen rikollisuuden voittoja, sillä niukkuus nostaa laittomilla markkinoilla luonnonvarojen hintaa.

EU:n jäsenmaiden ympäristöviranomaisten tiedonvaihto- ja yhteistyöverkoston (IMPEL) SWEAP-projektin (The Shipment of Waste Enforcement Actions Project) mukaan viime vuosien muutokset jätekaupassa ja monien EU:n ulkopuolella jätettä vastaanottavien maiden asettamat uudet tuontirajoitukset ovat vaikuttaneet jätevirtojen muuttumiseen ja lisänneet laitonta jätekauppaa. Esimerkiksi muovijätteen uudet luokitukset ja vientikielto eivät ole merkittävästi lisänneet muovijätteen jätesiirtolupien määrää Euroopassa, vaikka näin oletettiin käyvän. Siten on epäselvää, mihin osa syntyneestä muovijätteestä on päätynyt. Lisäksi uhkana on, että kiertotalouden vaatimusten tiukentuessa jätteen määritelmä hämärtyy ja jätettä tullaan viemään laittomasti esimerkiksi luokittelemalla se ”Ei enää jätteeksi” (EEJ) ilman vaadittavia perusteita.

Ruotsissa vuosittain tilastoitujen ympäristörikosten määrä on noin 4000 – 6000 tapausta. Vuonna 2023 tapahtuneita ympäristörikoksia tilastoitiin yhteensä 4 491, joka on 54 tapausta enemmän kuin edellisenä vuonna. Ruotsin rikoslakirikokset on tilastoitu Ruotsin rikostorjuntaneuvoston kotisivulla.⁴

Ympäristörikosten osalta Ruotsissa tutkintaan johti vuonna 2023 yhteensä 2509 tapausta. Kaikista ilmoitetuista tapauksista noin 7 prosenttia johti syyteharkintaan.⁵

Ruotsissa on tilastojen mukaan vuonna 2023 ollut 145 ilmoitettua sellaista rikostapausta suojeltuja lajeja vastaan, jotka Suomessa luokitellaan luonnonsuojelurikoksiin.

Norja

Vuoden 2023 tilastoja ei ole vielä tätä raporttia kirjoittaessa julkaistu. Norjassa on tilastoitu vuonna 2022 kaikkiaan 6857 ympäristörikosta/-rikkomusta⁶ sekä kaikkiaan 2049 metsästys- ja

⁴ Ruotsin Rikostorjuntaneuvoston sivu: [Brå - Brottsförebyggande rådet \(bra.se\)](https://www.bra.se)

⁵ [Processed offences \(bra.se\)](https://www.bra.se)

⁶ Huomioitu ympäristörikoksiksi luokitellut rikosnimikkeet: Offences against nature and the environment, Poisoning as a danger to public health and serious environmental offences, Other offences against nature and the environment.

kalastusrikosta tai –rikkomusta. Ympäristörikoksista/-rikkomuksista on selvitetty tilastojen mukaan kaikkiaan 2697 tapausta ja metsästys- ja kalastusjutuista 573 tapausta. Norjan rikoslakitilastot löytyvät Norjan valtiollisen tilastokeskuksen kotisivuilta.⁷

Norjassa ympäristörikostorjunnan valtakunnallinen asiantuntijayksikkö toimii valtakunnallisen talous- ja ympäristörikostorjuntayksikön (Okokrim) alaisuudessa. Kyseinen virasto myös julkaisee sähköistä Miljökrim -lehteä, joka on ladattavissa Okokrimin internetsivuilta.⁸ Tämän lisäksi erillisen ympäristörikoskoulutuksen saaneet rikostutkijat suorittavat ympäristörikosten tutkintaa myös paikallisissa poliisipiireissä.

Viro

Varsinaisten ympäristörikosten tilastoitu määrä Virossa on varsin vähäinen. Saadun tiedon mukaan Viron tilastot vuodelta 2023 ovat yhteensä 25 rikostapausta. Näistä yhdeksän liittyivät metsiin, kaksi laiminlyönteihin luonnonsuojeluasioissa, kuusi kalastukseen ja metsästykseseen liittyvää tapausta, yksi ympäristölupaan liittyvä rikostapaus, kaksi ympäristön pilaantumiseen liittyvää tapausta, kaksi laiminlyöntiä kemikaali- ja jätehuoltomääräyksiin liittyen ja kolme laiminlyöntiä liittyen kansainvälisiin jätesiirotuihin. Edellä mainittujen rikostilastojen lisäksi Virossa tilastoitiin yhteensä 991 rikkomustasoista tapausta, joista 409 tapausta liittyi kalastustoimintaan.

5 Kansainvälinen toiminta

5.1 Kansainvälinen viranomaisyhteistyö

Ympäristö- ja luonnonvararikosten torjunnan piirissä työskentelee useita eri kansainvälisiä organisaatioita ja järjestöjä. Lainvalvontaviranomaisen näkökulmasta näistä keskeisimmät ovat: INTERPOL, Europol ja Maailman tullijärjestö (WCO). Lisäksi uhanalaisten villieläinten ja –kasviston kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus (CITES) ja kyseistä yleissopimista toimeenpaneva CITES-sihteeristö on lainvalvontaviranomaisille tärkeä tietojenvaihto- ja yhteistyöelin. Yhteistyötä ympäristörikosasioissa tehdään myös IMPEL:n (European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law), ENPE:n (The

⁷ [Offences investigated - SSB](#)

⁸ [Økokrim \(okokrim.no\)](#)

European Network of Prosecutors for the Environment) ja EUFJE:n (The EU Forum of Judges for the Environment) piirissä.

Euroopan komissio on työstänyt vuosina 2018–2019 yhteistyössä jäsenmaiden kanssa ympäristösääntelyn täytäntöönpanon valvontaan liittyvää toimenpideohjelmaa (Action Plan on Environmental Compliance Assurance). Yksi toimenpiteistä koskee ympäristörikostorjuntaa, ja vuonna 2020 työn tuloksena valmistui jatkuvasti ylläpidettävä hyvien käytänteiden ohjeasiakirja ympäristörikosten ja -rikkomusten torjumiseksi. Hyviä käytäntöjä on koottu erityisesti jäte- ja villieläinrikosten torjunnasta. Joulukuussa 2021 valmistui vielä laajempi ohjeistus ympäristörikosten ja muiden ympäristöön liittyvien rikkomusten torjunnasta ympäristövalvontaviranomaisten, poliisin, tullin, syyttäjien ja tuomareiden työn tueksi ([julkaisu](#)⁹: Ympäristövaatimusten noudattamisen varmistaminen -ohjekirja) sekä asiakirjasta laadittu tiivistelmä: [julkaisu](#)¹⁰ .

INTERPOL:n ympäristörikosohjelman piirissä toimii kolme eri sektorityöryhmää vastuualueina: jäterikollisuus, villieläinrikokset sekä kalastusrikokset. Suomesta on ollut pysyvä edustus erityisesti jäterikollisuustyöryhmässä. Parhaiten tietoa INTERPOL:n ympäristörikosten vastaisesta toiminnasta saa INTERPOL:n kotisivuilta.¹¹ Vastaavasti Europol on vuonna 2011 perustanut ympäristörikostorjunnan parhaiden käytänteiden kehittämiseen keskittyvän EnviCrimeNet -yhteistyöelimen.¹² Suomella on ollut poliisijäsen EnviCrimeNet -kokouksissa toiminnan alusta alkaen.

Vuonna 2016 ympäristörikosten torjunta nostettiin EU:ssa rikostorjunnan keskeisten painopistealueiden joukkoon, eli EMPACT-kohteeksi (European multidisciplinary platform against criminal threats). Toimikaudella 2022-2025 ympäristörikostorjunta jatkaa yhtenä painopisteenä. Jäsenvaltioiden väliseen EMPACT-yhteistyömenettelyyn voi tutustua tarkemmin alaviitteessä olevan kotisivulinkin kautta.¹³

⁹ [Combating environmental crimes and related infringements - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#)

¹⁰ [Combating environmental crimes and related infringements - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#)

¹¹ [Environmental crime \(interpol.int\)](#)

¹² [Home - EnviCrimeNet](#)

¹³ [EU Policy Cycle - EMPACT | Organised Crime | Europol \(europa.eu\)](#)

Suomi on jäsenenä myös niin sanotussa OSPAR-sopimuksessa (The Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic), jonka alaisuudessa toimii erityinen merellisten ympäristörikosten tutkijoiden ja syyttäjien verkosto NSN (The North Sea Network of Investigators and Prosecutors). Sopimuksen painopisteenä on lähinnä Pohjanmeri ja sen rantavaltioiden viranomaisyhteistyö. Myös Suomi osallistui tarkkailijajäsenenä edellä mainitun verkoston vuoden 2023 kokoukseen.

5.2 Eurojust ja ympäristörikokset

Syyttäjien työtä kansainvälisliitännäisissä ympäristörikosasioissa helpottaa Eurojust. Eurojust tukee kansallisia tutkinta- ja syyttäväviranomaisia vakavien rajat ylittävien rikostapausten käsittelyssä. Eurojust on perustettu vuonna 2002 edistämään kansallisten viranomaisten yhteistyötä Euroopan unioniin vaikuttavan vakavan rajat ylittävän rikollisuuden torjunnassa. Eurojustissa on 26 kansallista jäsentä, yksi kustakin jäsenmaasta. Lisäksi Tanskalla on edustus Eurojustissa. Eurojustissa työskentelee myös yhteyshenkilöitä kolmansista maista. Haagissa työskentelevät edustajat ovat kokeneita syyttäjiä, tuomareita tai vastaavaa toimivaltaa käyttäviä poliiseja.¹⁴

Eurojustin tehtävä on koordinoida kansallisia viranomaisia tutkinta- ja syytetoimien eri vaiheissa. Eurojustissa ratkotaan myös käytännön ongelmia, joita aiheutuu jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmien eroista.¹⁵

Eurojustissa toimi talousrikostiimi, jonka alaryhmänä on edelleen ympäristörikostyöryhmä. Ryhmää vetää Eurojustin ympäristörikosten niin sanottu contact point (syyttäjä), joka toimii yhteistyössä muun muassa merkittävien sidosryhmien kanssa, kuten Euroopan komissio, ENPE (The network of prosecutors in environmental crimes), EnviCrimeNet, Europol, IMPEL ja näissä käynnissä olevissa projekteissa sekä muidenkin sidosryhmien kanssa.

Eurojust on toimintansa puitteissa avustanut ympäristörikoksissa kymmenissä tapauksissa toimintansa aikana. Ympäristörikosten lukumäärä verrattuna Eurojustin muihin rikosasioihin on vähäinen, johtuen pitkälle samoista tekijöistä kuin ympäristörikosten vähäiset määrät kansallisillakin tasoilla. Jos rikoksia ei tunnisteta tai tutkita jäsenmaissa, ei niitä tule myöskään Eurojustin käsiteltäviksi. Ympäristörikoksia hukkuu myös tilastoitaessa muiden rikosten alle. Suurin osa Eurojustin käsittelemistä tapauksista on koskenut suojeltujen lajien laitonta kauppaa

¹⁴ [History | Eurojust | European Union Agency for Criminal Justice Cooperation \(europa.eu\)](#)

¹⁵ [What we do | Eurojust | European Union Agency for Criminal Justice Cooperation \(europa.eu\)](#)

ja jätteiden laitonta kuljettamista. Eurojust on avustanut näissä mm. selvittämällä eri maiden lainsäädäntöä, avustamalla oikeusapupyyntöjen toteuttamista, koordinoimalla syytetoimia ja järjestämällä todistajien kuulemisia jäsenmaiden tuomioistuinten välillä.¹⁶

6 Kansainväliset ympäristösopimukset ja kotimainen ympäristörikoslainsäädäntö

6.1 Ympäristörikoksia koskevat kansainväliset sopimukset

Suomi on sitoutunut useisiin ympäristöä ja energiaa koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin. Sopimukset käsittelevät muun muassa ilman- ja vesiensuojelua, luonnonvarojen hyödyntämistä ja suojelua, jätteitä, kasvistoa ja eläimistöä, energiaa sekä avaruutta. Esimerkkeinä monenvälisistä sopimuksista mainittakoon kansainvälinen yleissopimus vaarallisten jätteiden maan rajan ylittävien siirtojen ja käsittelyn valvontaa koskeva Baselin yleissopimus (Basel 22.3.1989, SopS 44-45/1992), villieläimistön ja -kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus (CITES), (Washington 3.3.1973, SopS 44-45/1976), vuoden 1973 kansainvälinen yleissopimus aluksista aiheutuvan meren pilaantumisen ehkäisemisestä (MARPOL) (Lontoo 2.11.1973, SopS 51/1983), Etelämannerta koskevaan sopimukseen liittyvä ympäristönsuojelupöytäkirja (Madrid 4.10.1991, SopS 5/1998) sekä Helsingin sopimus (HELCOM) Itämeren alueen merellisen ympäristön suojelusta (SopS 2/2000).

Uhanalaisten luonnonvaraisten eläinten ja kasvien kauppaa sääntelevässä CITES -yleissopimuksessa on mukana 180 jäsenmaata, ja sääntelyn piirissä on noin 30 000 kasvilajia ja runsaat 5 500 eläinlajia, joista yli 900 lajin kauppaa on täysin kiellettyä ja muiden lajien kauppaa on luvanvaraista (termillä ”kauppa” tarkoitetaan kansainvälisten rajojen ylittävää tuontia tai vientiä). EU:n yhteistä CITES -lainsäädäntöä on noudatettu vuodesta 1984 lähtien ja uudistettuna vuodesta 1997 lähtien (neuvoston asetus 338/97/EY). Neuvoston ja komission CITES -asetukset sääntelevät ulkorajat ylittävän tuonnin ja viennin lisäksi jäsenmaiden välistä ja jäsenmaiden sisäistä toimintaa. Tuontisäännökset ovat yleissopimusta tiukempia ja sääntelyn piirissä on enemmän lajeja kuin sopimuksen lajiliitteessä.

¹⁶ Eurojustissa kansallisena asiantuntijana 1.3.–31.10.2018 toimineen ympäristörikostyöryhmän jäsenen KiS Heidi Nummelan selvitys

Ympäristöministeriö julkaisi vuonna 2018 oppaan Kansainväliset ympäristösopimukset ja Suomi. Oppaassa käydään läpi keskeiset YK:n piirissä solmitut ympäristösopimukset ja niiden piirissä tehtävä ympäristöyhteistyö¹⁷.

Euroopan neuvoston piirissä on keväällä 2023 käynnistynyt uuden ympäristörikoksia koskevan yleissopimuksen valmistelu. Sopimus on tarkoitus neuvotella valmiiksi vuoden 2024 loppuun mennessä.

6.2 Euroopan unionin ympäristörikoslainsäädäntö

Merkittävä osa Suomen ympäristölainsäädännöstä on nykyisin peräisin Euroopan unionin sääntelystä. Koska suurin osa unionin säädöksistä annetaan direktiiveinä, ne on saatettava kansallisesti voimaan joko lailla tai valtioneuvoston asetuksella. Direktiivit ovat yleensä luonteeltaan niin sanottuja minimidirektiivejä, joten kansallisesti voidaan säätää myös direktiiviä tiukemmasta suojelun tasosta.

Komissio antoi joulukuussa 2021 ehdotuksen uudeksi ympäristörikosdirektiiviksi, ja uusi direktiivi (EU) 2024/1203 ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivien 2008/99/EY ja 2009/123/EY korvaamisesta hyväksyttiin keväällä 2024. Direktiivin tavoitteena on tehostaa ympäristörikosten rikostutkintaa ja syytteenpanoa saattamalla direktiivin soveltamisala ajan tasalle ja selventämällä ympäristörikoksia koskevia käsitteitä. Uudella direktiivillä pyritään myös varmistamaan, että viranomaisten käytettävissä on tehokkaita, varoittavia ja oikeasuhtaisia seuraamuksia. Tavoitteena on lisäksi edistää rajat ylittävää rikostutkintaa ja syytteenpanoa. Direktiivillä tavoitellaan myös tietoon perustuvan päätöksenteon kehittämistä parantamalla tilastotietojen keräämistä ja levittämistä. Tavoitteena on myös kehittää kansallisten rikosprosessiketjujen operationaalista tehokkuutta ja siten edistää rikostutkintaa, syytteenpanoa ja seuraamusten määräämistä.

Direktiivi sisältää muun muassa vähimmäissäännökset rangaistavaksi säädettävistä teoista ja niistä säädettävistä seuraamuksista. Lisäksi direktiivissä säädetään muista ympäristörikosten torjunnan tehostamiseen tähtäävistä velvoitteista, jotka koskevat esimerkiksi ympäristörikosten ennaltaehkäisyä ja koulutusta sekä kansallisen ympäristörikosten vastaisen strategian laatimista. Direktiivin täytäntöönpanoaika on kaksi vuotta. Direktiivin kansallista täytäntöönpanoa valmisteleva oikeusministeriön työryhmä on asetettu toukokuussa 2024, ja työryhmän toimikausi kestää 31.5.2025 saakka.

¹⁷ [YO_2018_Kansainvaliset_ymparistosopimukset.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](#)

EU:n uusi jätteen siirtoasetus (2024/1157) astui voimaan 20.5.2024. Uudistetun jätteen siirtoasetuksen tarkoituksena on vahvistaa kiertotaloutta EU:ssa ja unionin omavaraisuutta jätteiden käsittelyssä. Tavoitteena on myös torjua ja paljastaa laittomia jättesiiroja entistä tehokkaammin. Tätä varten perustetaan jättesiirojen valvontaryhmä. Asetuksen muutosten vuoksi myös kansalliseen jätelainsäädäntöön tullaan tekemään muutoksia.

Asetus tiukentaa jätteiden vientiä EU:n ulkopuolelle ja asettaa sille uusia vaatimuksia sekä tiukentaa ehtoja, joiden perusteella jätettä voidaan viedä loppukäsitteltäväksi toiseen jäsenmaahan. Kansainvälisten jättesiirojen lupakäsittelyssä ja seurannassa tullaan siirtymään sähköiseen ympäristöön. Uuden asetuksen myötä myös ns. vihreiden jätteiden siirroista on ilmoitettava viranomaisille, mikä tulee edistämään tiedonsaantia kyseisiä jättesiiroista ja antaa mahdollisuuden puuttua laittomiksi epäiltyihin siirtoihin aikaisempaa tehokkaammin. Muovijätteen vienteihin EU:sta tulee erityisiä rajoituksia.

Pääosaa asetuksen muutoksista aletaan soveltaa kahden vuoden päästä asetuksen voimaantulosta. Vaarattoman jätteen viennin rajoitukset OECD-maiden ulkopuolelle astuvat kuitenkin voimaan vasta kolmen vuoden kuluttua asetuksen voimaantulosta. EU-komissio antaa lisäksi delegoituja- ja täytäntöönpanosäädöksiä, jotka tarkentavat ja selkeyttävät tiettyjä asetuksen artikloja.

Syyskuussa 2017 tulivat voimaan kansalliset täytäntöönpanosäännökset, jotka täydentävät vuoden 2019 alusta voimaan tulleen aluskierrätysasetuksen (asetus (EU) N:o 1257/2013) säännöksiä. Asetus pohjautuu Hongkongin yleissopimukseen alusten turvallisesta ja ympäristön kannalta asianmukaisesta purkamisesta. Vuoden 2023 aikana riittävän moni valtio ratifioi sopimuksen, ja se on tulossa voimaan 26.6.2025. Suomen liittymistä sopimukseen valmistellaan, ja sopimuksen hyväksymistä koskeva hallituksen esitys on etenemässä eduskuntaan syksyllä 2024. Samassa hallituksen esityksessä esitetään muitakin meren pilaantumisen ehkäisemiseen ja aluspäästöjen rajoittamiseen tähtääviä muutoksia sekä pannaan täytäntöön EU-säädöksiä.

EU:ssa saavutettiin helmikuussa 2024 poliittinen sopu muutoksista alusten aiheuttaman ympäristön pilaantumisesta ja pilaamisrikoksista määrättävistä seuraamuksista annettuun niin sanottuun alusjäterikosdirektiiviin. Muutoksilla laajennetaan alusjäterikosdirektiivin soveltamisalaa koskemaan kaikkia veteen meneviä aluspäästöjä, jotka ovat alusten aiheuttamasta meren pilaantumisesta tehdyn MARPOL-yleissopimuksen kieltämien päästöjen joukossa. Muutoksiin sisältyy pakokaasujen puhdistusjärjestelmien eli ns. rikkipesureiden jäämien osittainen päästökielto. Muutoksilla tehostetaan myös aluspäästökieltojen ja -

seuraamusten toimeenpanoa sekä direktiivin seuraamusjärjestelmää. Direktiivin täytäntöönpanoaika on 30 kuukautta sen voimaantulosta.

6.3 Suomen ympäristörikoslainsäädäntö

Ympäristörikoksista säädetään sekä rikoslaissa että useissa ympäristöä koskevissa erityislaeissa. Vakavimmat teot, joista voi seurata vankeusrangaistus, on koottu rikoslain (RL) 48 lukuun. Rangaistusasteikot vaihtelevat teon vakavuuden mukaan sakosta enintään kuuteen vuoteen vankeutta. RL 48 luvun ympäristörikoksiin sovelletaan myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia RL 9 luvun säännöksiä yhteisösakosta. Rangaistussäännösten sijoittaminen rikoslakiin korostaa tekojen moitittavuutta. Rikoslain ulkopuolisessa, varsinaisessa ympäristölainsäädännössä kuten jätelaissa, vesilaissa, luonnonsuojelulaissa ja ympäristönsuojelulaissa, on lukuisia ympäristöä koskevia rikkomussäännöksiä, joiden nojalla voidaan tuomita sakkorangaistukseen.

RL 48 a luvussa tarkoitetut luonnonvararikokset ovat läheistä sukua ympäristörikoksille. Ne ovat metsästykseen, kalastukseen ja metsän käsittelyyn liittyviä tekoja, joista voidaan tuomita myös vankeuteen. Yhteisösakko ei näissä asioissa ole mahdollinen lukuun ottamatta 48 a luvun 1 a §:ssä tarkoitettua törkeää metsästysrikosta. Vähäisemmistä rikkomuksista säädetään muun muassa metsästyslaissa, kalastuslaissa ja metsälaissa.

Menettämisseuraamuksia koskevia rikoslain 10 luvun säännöksiä sovelletaan myös ympäristö- ja luonnonvararikoksiin. Laiton hyöty tulee niissäkin tuomita valtiolle menetetyksi. Kyse voi silloin olla esimerkiksi laittomalla menettelyllä säästettyjen jätteenkäsittelykustannusten menetetyksi tuomitsemisesta. Rikoksella saatu hyöty, rikoksentekovälineet sekä rikoksella tuotettu, valmistettu, aikaansaatu tai rikoksen kohteena oleva esine voidaan tietyin edellytyksin tuomita valtiolle menetetyksi. Myös laittomasti pyydetyn eläimen tai kasvin osalta maksettavaksi voi tulla menettämisseuraamus, joka vastaa kyseisen yksilön arvoa lajinsa edustajana.

6.4 Viimeisimmät keskeiset muutokset Suomen ympäristölainsäädännössä

Vuosina 2020 - 2021 valmisteltu uusi luonnonsuojelulaki (9/2023), jota koskeva hallituksen esitys annettiin 2022 on tullut voimaan 1.6.2023. Uusi laki on korvannut luonnonsuojelulain 1096/1996. Uudistuksella ajantasaistetaan lain säännöksiä ja parannetaan sen vaikuttavuutta luonnon monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön edistämiseksi tehostamalla lajien ja luontotyyppien suojelua, kehittämällä luontotiedon hallintaa, vahvistamalla luonnonsuojelun suunnittelua ja myös vapaaehtoisen suojelun edellytyksiä sekä edistämällä ilmastonmuutokseen

sopeutumista. Lakiin sisältyy uusi pykälä toiminnasta rikosasiassa (129 §), jonka mukaan luonnonsuojelun valvontaviranomaisilla on velvollisuus ilmoittaa poliisille tilanteista, joissa lain säännöksiä epäillään rikotun. Samassa pykälässä säädettäisiin ELY-keskuksen asianomistaja-asemasta rikosasiassa.

7 Valvonta

7.1 Ympäristölainsäädännön valvonta

7.1.1 Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä kunnan ympäristösuojeluviranomaisten tehtävät

Suomessa keskeiset ympäristölakien valvontaviranomaiset ovat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus (ELY-keskus) sekä kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Myös Suomen ympäristökeskuksella sekä turvallisuus- ja kemikaalivirastolla on tiettyjä ympäristölainsäädäntöön liittyviä valvontatehtäviä.

ELY-keskukset (15 keskusta) toimivat valtion aluehallintoviranomaisina yhdessä aluehallintovirastojen (6 virastoa) kanssa. ELY-keskukset edistävät alueellista kehittämistä hoitamalla valtionhallinnon toimeenpano- ja kehittämistehtäviä alueellaan. ELY-keskusten tehtävistä on säädetty elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista annetussa laissa (897/2009). Tehtävät liittyvät muun muassa ympäristönsuojeluun, alueiden käytön ja rakentamisen ohjaukseen, luonnon- ja maisemansuojeluun, ympäristön tilan seurantaan yhdessä Suomen ympäristökeskuksen kanssa, jätehuollon ohjaukseen, vesivarojen käyttöön ja hoitoon sekä kalatalous- ja maaseutuasioihin. ELY-keskukset valvovat aluehallintoviraston antamien ympäristö- ja vesilupapäätösten noudattamista ja yleistä etua muissakin ympäristö- ja vesiasioihin liittyvissä tapauksissa.

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen rooli ympäristörikosasiassa riippuu muun muassa ympäristörikosasian laadusta ja rikotusta lainsäädännöstä. Usein ELY-keskuksen rooli ympäristörikosasioissa on kaksijakoinen. Ympäristöviranomaisena ELY-keskus voi toimia asiassa asiantuntijana, mutta joissain tapauksissa ELY-keskus voi olla myös asianomistajan asemassa. Ympäristönsuojelulain, jätelain ja vesilain mukaisissa rikosasioissa valtion valvontaviranomainen on asianomistaja, jos yleistä etua on loukattu. Puhevalta on laajentunut entisestään, kun ELY-keskus on 1.6.2023 voimaantulleen luonnonsuojelulain (9/2023) 129 §:n mukaisesti lain mukaisissa rikosasioissa asianomistaja. Lisäksi ELY-keskus voi toimia asiassa

erityislainsäädännön mukaisena viranomaisena, kuten vesilain mukaisessa asiassa kalatalousviranomaisena.

Kunnissa laissa tai sen nojalla säädettyjen tai määrättyjen ympäristölainsäädännön lupa- ja valvontatehtävien hoitamisesta vastaa kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Kunnassa ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäviä hoitaa sen määräämä toimielin, esimerkiksi ympäristölautakunta. Ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävät voidaan hoitaa myös kuntien yhteistoimintana, jolloin viranomaistehtävistä vastaa useamman kunnan yhteinen toimielin. Viranomainen voi siirtää toimivaltaansa delegoimalla sille säädettyjä tehtäviä edelleen alaiselleen kunnan ympäristönsuojelun viranhaltijalle.

Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtävistä on säädetty kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta annetussa laissa (64/1986). Lakisääteisiä tehtäviä on säädetty muun muassa ympäristönsuojelulaissa, jätelaissa, vesilaissa, luonnonsuojelulaissa ja maa-aineslaissa. Koska kunnan tehtävänä on luontoa ja muuta ympäristöä suojelemalla, hoitamalla ja kehittämällä turvata asukkaille terveellinen, viihtyisä ja virikkeitä antava sekä luonnontaloudellisesti kestävä elinympäristö, on kunnan ympäristönsuojeluviranomaisella merkittävä rooli myös ympäristörikosasioissa. Muita ympäristörikosten osalta merkityksellisiä kunnan viranomaisia voivat olla esimerkiksi kunnan rakennusvalvontaviranomainen ja terveydensuojeluviranomainen.

Toimivallan jako valtion valvontaviranomaisen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen välillä voi olla erillinen, limittäinen tai päällekkäinen. Esimerkiksi jätelain mukaisissa asioissa valvontaviranomaisten toimivalta on päällekkäinen. Sen sijaan ympäristönsuojelulain mukaisissa asioissa ELY-keskus tukee kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimintaa toimialaansa kuuluvissa asioissa. Tästä huolimatta kunnan viranomainen toimii itsenäisenä ja riippumattomana toimijana hoitaessaan sille säädettyjä tehtäviä. Ympäristörikosasioissa usein sekä ELY-keskus että kunnan ympäristönsuojeluviranomainen osallistuvat rikosprosessin eri vaiheissa.

Ympäristönsuojelulaki velvoittaa ELY-keskuksia ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisia laatimaan alueilleen ympäristönsuojelulain mukaista säännöllistä valvontaa varten valvontasuunnitelman. Valvontasuunnitelma sisältää tiedot alueen ympäristöoloista ja pilaantumisen vaaraa aiheuttavista toiminnoista sekä käytettävissä olevista valvonnan voimavaroista ja keinoista. Suunnitelmassa kuvataan valvonnan järjestämisen ja riskinarvioinnin perusteet sekä valvonnasta vastaavien viranomaisten yhteistyö. ELY-keskusten valvontasuunnitelmat kattavat yleensä mm. ympäristönsuojelulain, kemikaalilain, jätelain ja vesilain mukaisen valvonnan. ELY-keskukset ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaiset tekevät valvontasuunnitelmiansa mukaisia tarkastuksia valvomilleen laitoksille siten, että kaikki laitokset tulevat tarkastetuksi määräajoin. Tarkastuskohteet ja -tiheys määritellään jokaisen laitoksen

ympäristöriskien arvioinnin perusteella. Tarkastuskäyntejä tehdään lisäksi myös kansalaisten ilmoitusten perusteella ja sekä mm. laitoksilla sattuneiden häiriötilanteiden johdosta.

ELY-keskuksien ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaisten on havaitessaan lainvastaisen tilan velvollisuus ryhtyä toimiin tilanteen saattamiseksi lailliseksi kyseessä olevan valvottavan lain ja hallintolain säännösten mukaisesti. Hallinnollisten jatkotoimien lisäksi valvontaviranomaisten on tilanteen johdosta aina arvioitava tutkintapyyntöjen tekemisen tarpeellisuutta.

Valvontaviranomaisten tulee pääsääntöisesti tehdä epäilyistä ympäristölainsäädännön vastaisista teoista tai laiminlyönneistä ilmoitus poliisille esitutkintaa varten. Ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen vähäisenä eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista. ELY-keskuksen ollessa ympäristörikosasiassa asianomistajan asemassa, on sillä oikeus tulla kuulluksi esitutkinnassa ja tuomioistuimessa, itsenäinen syyteoikeus ja oikeus hakea muutosta tuomioistuimen päätökseen.

Kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset ja ELY-keskukset tekevät yhteistyötä poliisin ja syyttäjän kanssa epäilyissä rikostapauksissa. Yhteistyötä on edelleen tiivistetty ja kehitetty alueellisten ympäristörikosyhteistyöryhmien perustamisen jälkeen. Valvontaviranomaiset toimivat tarvittaessa esitutkinnassa ympäristölainsäädännön asiantuntijoina ja toimivat yleensä myös syyttäjän kutsumina todistajina oikeudenkäynnissä.

ELY-keskusten ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueet tekivät vuonna 2023 esitutkintaviranomaiselle yhteensä 42 ympäristölainsäädännön valvontaan liittyvää tutkintapyyntöä. Tutkintapyyntöjä tehtiin hieman enemmän kuin vuonna 2022 (34 kpl). Tutkintapyyntöjen kokonaismäärä vastaa ELY-keskuksien tekemien tutkintapyyntöjen vuosikeskiarvoa (noin 40 kpl). ELY-keskuksien tekemät tutkintapyyntö liittyivät vesilain (prosenttiosuus tutkintapyyntöistä 24 %), ympäristönsuojelulain (22 %), jätelain (18 %), luonnonsuojelulain (28 %), maa-aineslain (6 %) tai maankäyttö- ja rakennuslain (2 %) vastaisiin epäiltyihin tekoihin.

7.1.2 Suomen ympäristökeskuksen tehtävät

Suomen ympäristökeskus on jätteen siirtoasetuksessa (EY) N:o 1013/2006 tarkoitettu toimivaltainen viranomainen, joka toimii lupa- ja valvontaviranomaisena kansainvälisissä jätteen siirtoasioissa ja vastaa yhteistyöstä muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa jätteen kansainvälisen siirron valvonnassa. Valvontaa toteutetaan EU:n jätteen siirtoasetuksen mukaiseen kansalliseen tarkastussuunnitelmaan perustuen (linkki: tarkastussuunnitelma vuosiksi 2023 – 2025). Tarkastusten painopistealueet valitaan riskiarvioinnin perusteella ja niitä tehdään jätelajista riippuen sekä jätteen syntypaikalla että keräyksen, kuljetuksen tai käsittelyn aikana.

Suomen ympäristökeskus on otsoniasetuksen (EU) 590/2024 ja F-kaasunasetuksen (EU) N:o 573/2024 toimivaltainen viranomainen ja toimii näiden aineiden ja niitä sisältävien laitteiden osalta markkinavalvontaviranomaisena. Tulli valvoo maahantuontia. Kylmälaitteiden huoltoa valvovat ympäristönsuojelulain mukaiset valvontaviranomaiset muun valvontatyön ohessa. Suomen ympäristökeskus valvoo POP-asetuksen (EU) N:o 2019/1021 ja PIC-asetuksen (EY)

N:o 649/2012 sekä kansainvälisen kaupan kohteina olevia tiettyjä vaarallisia kemikaaleja ja torjunta-aineita koskevan ilmoitetun ennakkosuostumuksen menettelystä tehdyn Rotterdamin yleissopimuksen (SopS 107/2004) noudattamista.

Suomen ympäristökeskus on CITES-asetuksessa (EY) N:o 338/97 tarkoitettu toimivaltainen lupaviranomainen. Asetuksella on toimeenpantu uhanalaisten eläin- ja kasvilajien kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus (CITES), ja se sisältää lisäksi määräyksiä ja lupavaatimuksia, jotka koskevat CITES-lajeihin kohdistuvaa toimintaa EU:ssa ja jäsenmaan sisällä. Suomen ympäristökeskus on valaiden ja arktisten hylkeiden suojelua koskevan lain (1112/1982) tarkoittama lupaviranomainen.

Suomen ympäristökeskus toimii aluskierrätysasetuksen (EU) N:o 1257/2013 kiertämisen ja rikkomisen ehkäisemiseksi yhteistyössä Traficomien kanssa sekä seuraa aluskierrätysasetuksen toimeenpanoa Suomessa.

Suomi on liittymässä kansainväliseen HNS-yleissopimukseen (Convention on Liability and Compensation for Damage in Connection with the Carriage of Hazardous and Noxious Substances by Sea). Sopimuksella määrätään vastuusta ja vahingonkorvauksesta vaarallisten ja haitallisten aineiden merikuljetuksissa. Meritse irtolastina kuljetettavia vaarallisia tai haitallisia aineita vastaanottavien on raportoitava Suomen ympäristökeskukselle vastaanotetuista lasteista, jos vastaanotettu määrä ylittää kynnysarvon.

Suomen ympäristökeskus on toimivaltainen viranomainen sekä moottoribensiinin, dieselöljyn ja eräiden muiden nestemäisten polttoaineiden laatuvaatimuksia koskevan valtioneuvoston asetuksen (883/2022) että raskaan ja kevyen polttoöljyn rikkipitoisuudesta koskevan valtioneuvoston asetuksen (908/2022) osalta. Suomen ympäristökeskus valvoo näiden asetusten noudattamista ja toimittaa tarpeelliset tiedot näissä asetuksissa tarkoitetuista analysoiduista näytteistä Euroopan komissiolle. Tulli vastaa sekä polttoaineiden että -öljyjen näytteenotosta varastoilta ja jakeluasemilta sekä analysoi näytteet. Tulli toimittaa tiedot näytteenoton tuloksista Suomen ympäristökeskukselle.

Lisäksi Suomen ympäristökeskus vastaa polttoaineasetuksen mukaisten tuotteiden markkinavalvonnasta, josta säädetään ympäristönsuojelulain 24 a §:n 2 momentissa. Markkinavalvontaviranomaisten toimivallasta säädetään ympäristönsuojelulain 24 b §:ssä.

7.1.3 Turvallisuus- ja kemikaaliviraston tehtävät

Turvallisuus- ja kemikaaliviraston (Tukes) tehtävänä on teknisen turvallisuuden ylläpitämiseksi muun muassa valvoa, tarkastaa ja myöntää luvat laajamittaista vaarallisten kemikaalien teollista käsittelyä ja varastointia varten. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto suorittaa onnettomuustutkintaa ja kerää tietoa valvomillaan toimialoilla tapahtuneista onnettomuuksista vaurio- ja onnettomuusrekisteriin (VARO). Turvallisuus- ja kemikaalivirasto pitää yllä kylmäalalla työskentelevien pätevyysrekisteriä ja valvoo pätevyysvaatimuksien noudattamista.

7.2 Poliisi

Poliisi on rikostorjunnan yleisviranomainen ja tutkii rikoksia rikosnimikkeestä riippumatta. Tieto mahdollisesta ympäristörikoksesta tulee poliisille pääasiassa kolmea eri kautta: yksityisiltä kansalaisilta, valvontaviranomaisilta tai poliisin omina havaintoina esimerkiksi tavanomaisen valvonnan tai muun rikostutkinnan yhteydessä. Valvontaviranomaisen tulee pääsääntöisesti tehdä ilmoitus toimialallaan havaitsemastaan rikosepäilystä. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä silloin, jos rikos on vähäinen ja sillä ei ole loukattu yleistä etua.

Poliisin on toimitettava ilmoitetussa asiassa esitutkinta, jos on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinnan toimittaa yleensä tapahtumapaikan poliisilaitos, mutta asian laadun niin vaatiessa tutkintatoimet voidaan siirtää Keskusrikospoliisin suoritettavaksi. Ympäristörikokset edellyttävät lähes aina esitutkintaviranomaisen ennakkoilmoitusta syyttäjälle ja tiivistä esitutkintayhteistyötä. Myös Tulli ja Rajavartiolaitos suorittavat esitutkintaa toimialoillaan ympäristörikosasioissa.

Poliisin tietoon tulleista ympäristörikoksista noin kolmannes selvitetään. Kun esitutkinta on valmis, siirtyy asia syyttäjälle. Syytekynnys ylittyy, mikäli teko on laissa säädetty rangaistavaksi, asiassa on todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi ja muut syytteen nostamisen edellytykset täyttyvät. Syyttäjä voi tietyin edellytyksin myös jättää asiassa syyttämättä. Jos syyte nostetaan, asia käsitellään käräjäoikeudessa (KO) ja mahdollisen muutoksenhaun johdosta edelleen hovioikeudessa (HO) sekä joskus myös korkeimmassa oikeudessa (KKO).

7.3 Rajavartiolaitos

7.3.1 Rajavartiolaitoksen tehtävät

Rajavartiolaitos on muiden lakisääteisten tehtäviensä ohella toimivaltainen myös ympäristörikosten ja luonnonvararikosten esitutkinnassa. Käytännössä Rajavartiolaitos suorittaa pääosin luonnonvararikosten esitutkintaa ja niiden osalta lähinnä metsästys- ja kalastusrikosten

sekä muiden Rajavartiolaitoksen valvontavastuulla olevien lakien mukaisten rikkomusluonteisten tekojen tutkintaa. Rajavartiolaitoksella on myös keskeinen rooli merellisen ympäristöriskollisuuden ehkäisyssä ja torjunnassa.

Rajavartiolaitoksen puuttumiskynnys ympäristöriskiksi on matala. Kaikkiin Rajavartiolaitoksen omassa valvontatoiminnassa havaittuihin ympäristöriskiksi puututaan. Oman toimivallan piiriin kuuluvat tapaukset tutkitaan itse tai tarvittaessa ne siirretään poliisin tutkittavaksi esimerkiksi tutkinnan laajuuteen tai resursseihin liittyvistä syistä. Rajavartiolaitoksen tietoon tulleiden oman toimivallan ulkopuolelle jäävien rikosten osalta tehdään ilmoitus toimivaltaiselle esitutkintaviranomaiselle eli käytännössä poliisille tai Tullille.

Rajavartiolaitos vastaa meripelastuksen johtamisesta merionnettomuuksissa. Rajavartiolaitos johtaa torjuntatoimia Suomen aluevesillä aavalla selällä ja talousvyöhykkeellä tapahtuneissa alusöljy- ja aluskemikaalivahingoissa sekä toimii merenkulun ympäristönsuojelulaissa säädetysti johtavana valvontaviranomaisena aluksista veteen menevien päästöjen valvonnassa merialueilla. Rajavartiolaitos vastaa ympäristövahinkojen torjuntatehtävästä pelastuslain (379/2011) mukaisesti. Pelastuslaitokset vastaavat alusöljy- ja aluskemikaalivahingon pelastustoiminnan johtamisesta rannikolla ja saaristossa.

Päästövalvonnan tavoitteena on Suomen merialueilla havaittujen päästöjen osalta laittoman toiminnan keskeyttäminen, torjuntatoimenpiteiden suorittaminen, hallinnollisen öljypäästömaksututkinnan turvaaminen sekä asiassa suoritettavan esitutkinnan turvaaminen. Valvontaa suoritetaan Rajavartiolaitoksen Dornier-lentokoneilla merialueilla lähes päivittäin. Partiot lennetään kattavasti Suomen merialueilla ja talousvyöhykkeellä. Lisäksi lentovalvontaa on sovitettu yhteen sekä Ruotsin että Viron viranomaisten kanssa, ja valvontaa suoritetaan osin myös edellä mainittujen maiden merialueilla.

Dornier-lentokoneet on varustettu yhteistyössä Suomen ympäristökeskuksen kanssa erityisesti öljypäästöjen valvontaan soveltuvalla laitteistolla. Edellä kuvatulla ja kattavalla öljypäästövalvonnalla on myös laittomia aluspäästöjä ennaltaehkäisevä vaikutus. Öljypäästövalvonnan kokonaisuutta täydentää Euroopan meriturvallisuusviraston (EMSA) CleanSeaNet -satelliittikuvapalvelu, jonka kautta saadaan satelliittikuvia Suomen merialueilta. Satelliittikuvista samoin kuin Dornierien laitteistoilla voidaan havaita mahdollisia päästöjä myös pimeällä ja pilvipeitteen läpi. Satelliittikuvat ja niistä havaitut öljypäästöepäilyt toimitetaan Rajavartiolaitokselle. Länsi-Suomen merivartioston johtokeskus tarkastaa kuvat ja lähettää valvontalaitteistolla varustetun ilma-aluksen tai muun yksikön tarkastamaan havainnon sekä selvittämään, onko kyse öljystä vai jostain muusta aineesta.

Rajavartiolaitos osallistuu myös aluksesta ilmaan menevien päästöjen valvontaan sekä aluksen suojaamiseen käytettävien haitallisten kiinnittymisenestojärjestelmien valvontaan.

Euroopan unionin valvonta-asetus yhteisen kalastuspolitiikan sääntöjen noudattamiseksi edellyttää, että kaikkien jäsenvaltioiden on ylläpidettävä kalastuksenseurantakeskuksia, joiden tehtävänä on ammattikalastustoiminnan ja pyyntiponnistuksen seuranta. Rajavartiolaitos hoitaa myös neuvoston valvonta-asetuksessa tarkoitetun kalastuksenseurantakeskuksen tehtävät.

Rajavartiolaitos osallistuu merenkulun ympäristönsuojelulain 1.1.2022 voimaan tulleen 2 a luvun haitallisten ja vaarallisten lastien siirroista sekä polttoaineen toimittamisesta aluksesta toiseen Suomen vesialueella ja talousvyöhykkeellä annettujen säännösten valvontaan. Rajavartiolaitos valvoo myös vesiliikenteen valvonnan yhteydessä Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä alusliikennettä koskevan yhteisön seuranta- ja tietojärjestelmän perustamisesta sekä neuvoston asetuksen 93/75/ETY kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (2002/59/EY) eli niin sanotun seurantadirektiivin soveltamisalan ulkopuolisten alusten 10 luvun 1 §:n mukaista velvollisuutta jättää alukselta peräisin olevat jätteet satamaan.

7.3.2 Hallinnollinen öljypäästömaksu

Rajavartiolaitos on merenkulun ympäristönsuojelulain mukaan ainoa viranomainen, joka määrää laittomasta alusöljypäästöstä hallinnollisen öljypäästömaksun. Öljypäästömaksusääntely on ulotettu Ahvenanmaan maakuntalailla koskemaan myös Ahvenanmaan maakunnan aluetta. Rajavartiolaitos huolehtii öljypäästömaksun määräämiseen liittyvistä tehtävistä myös Ahvenanmaan maakunnan alueella. Merenkulun ympäristönsuojelulain 1.7.2021 voimaan tulleella muutoksella laajennettiin hallinnollisen öljypäästömaksun soveltamisalaa myös sisävesialueelle. Rajavartiolaitos määrää myös sisävesillä tapahtuneen öljypäästön osalta hallinnollisen öljypäästömaksun. Poliisi suorittaa aluksista veteen menevien päästöjen valvonnan ja tutkinnan sisävesialueella ja maksu määrätään poliisin esityksestä.

Merenkulun ympäristönsuojelulain mukaan öljyn tai öljypitoisen seoksen tai niihin ominaisuuksiltaan rinnastuvien hiilivetyjen ja muiden niiden kaltaisesti aluksella käytettävien haitallisten aineiden päästökiellon rikkomisesta Suomen vesialueella tai talousvyöhykkeellä määrätään öljypäästömaksu, jollei päästöä ole pidettävä määrältään ja vaikutuksiltaan vähäisenä. Siten vain pienistä sekä määrältään että muilta ympäristöön kohdistuvilta vaikutuksiltaan vähäisistä päästöistä maksu voidaan jättää määräämättä. Kauttakulussa olevalta ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdystä päästökiellon rikkomisesta määrätään öljypäästömaksu kuitenkin vain, jos päästöstä aiheutuu Suomen rantaviivalle tai siihen liittyville eduille taikka Suomen aluemerен tai talousvyöhykkeen luonnonvaroilta huomattavaa vahinkoa tai sen vaaraa. Lisäksi poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa öljyn

päästäminen mereen on tapahtunut esimerkiksi hätävarjelu- tai pakkotilanteessa ihmishengen pelastamiseksi tai muussa senkaltaisessa hätä- tai onnettomuustilanteessa, voidaan maksu jättää määräämättä tai alentaa sitä. Öljynpäästömaksun suuruus määräytyy päästön määrän ja aluksen bruttovetoisuuden perusteella merenkulun ympäristönsuojelulain yhteydessä olevan maksutaulukon mukaisesti.

Maksun määrääminen ei edellytä sen selvittämistä, kuka päästön aluksella aiheutti, ja toimiko hän tahallaan tai huolimattomasti. Rajavartiolaitoksen on kuitenkin hankittava objektiivista näyttöä siitä, että päästö on peräisin tietyltä alukselta eikä kyse ole edellä kerrotuista aivan poikkeuksellisista tilanteista. Rajavartiolaitos suorittaa hallinnollista öljypäästömaksumenettelyä varten tarvittavan tutkinnan. Lausuntoja öljypäästöjen ympäristövaikutuksista pyydetään tarvittaessa Suomen ympäristökeskukselta. Öljynäytteiden analysointia sekä niitä koskevia asiantuntijalausuntoja pyydetään Keskusrikospoliisin Rikostekniseltä laboratoriolta. Rajavartiolaitoksessa hallinnollisen öljypäästömaksun määräämistoimenpiteet on keskitetty Turkuun Länsi-Suomen merivartiostoon, jonka johdolla tutkintatoimenpiteet maksun määräämiseksi suoritetaan. Edellä mainituissa tutkintatoimenpiteissä Länsi-Suomen merivartiostoa avustavat kaikki Vartiolentolaivueen ja Suomenlahden merivartioston yksiköt.

Aluksista aiheutuvan vesien pilaantumisen ehkäisemistä annettuun lakiin (300/1979) lisättiin hallinnollista öljypäästömaksua koskeva lainsäädäntö 1.4.2006 lukien. Alusjätelainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä säädetyssä ja vuoden 2010 alusta voimaan tulleessa merenkulun ympäristönsuojelulaissa öljypäästömaksua koskevat säännökset säilytettiin lähtökohtaisesti ennallaan. Hallinnollinen öljypäästömaksu on rikosoikeudellista sakkorangaistusta huomattavasti tuntuvampi taloudellinen seuraamus. Öljypäästömaksua koskeva lainsäädäntö valmisteltiin pitkälti Ruotsissa käytössä olevan järjestelmän mukaiseksi. Keskeisenä erona järjestelmiemme välillä on se, että Ruotsissa öljypäästömaksun määrä perustuu lainsäädännössä vuosittain määritettävään hinnanmääräytymisperusteeseen (prisbasbelopp), jossa vuositasolla voidaan huomioida öljypäästömaksun korotustarpeet. Merenkulun ympäristönsuojelulaissa öljypäästömaksutaulukon mukaiset maksut ovat säilyneet ennallaan lainsäädännön voimaantulosta lukien. Suomessa öljypäästömaksun euromäärä perustuu edellä mainitussa laissa olevaan maksutaulukkoon ja maksun korottaminen edellyttäisi lainsäädännön muuttamista.

Vuonna 2022 suoritetun vertailun perusteella Suomen ja Ruotsin taulukkojen mukaiset öljypäästömaksujen määrät olivat edelleen huomattavan lähellä toisiaan. Ruotsissa vuoden 2019 tason korotus vuoteen 2022 mennessä on ollut 171 euroa. Vuodesta 2022 vuoteen 2024 korotus on ollut kuitenkin jo huomattavasti enemmän eli 773 euroa (9000 kruunua). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi kuution öljypäästöstä (1000 litraa) 3000 GT:n aluksella Ruotsissa määrätään öljypäästömaksu, joka on suuruudeltaan 9 846 euroa, kun taas Suomessa

vastaavasta päästöstä öljypäästömaksu on 8 556 euroa. Vaikka eroa ei ole pidettävä merkittävänä, on huomioitava, että aluksen bruttovetoisuuden ja öljypäästön määrän kasvaessa ero taulukon mukaisesti kumuloituu.

Rajavartiolaitos pitää tärkeänä, että näiden maiden öljypäästömaksujen määrä olisi lähtökohtaisesti niin lähellä toisiaan, kuin mahdollista, jotta öljyn päästäminen aluksesta veteen ei muodostuisi kannattavammaksi toisen valtion alueella.

7.3.3 Rikosoikeudelliset seuraamukset ja hallinnollinen öljypäästömaksu

Rikosoikeudellinen järjestelmä on ensisijainen suhteessa hallinnolliseen öljypäästömaksuun. Mikäli oikeus on rikosprosessissa tuominnut jonkun rangaistukseen luvattomasta öljyn päästämisestä mereen, esimerkiksi ympäristön turmelemisesta, ei hallinnollista öljypäästömaksua tule määrätä samalle taholle. Samalle taholle jo ennen langettavaa tuomiota määrätty hallinnollinen öljypäästömaksu tulee hakemuksesta poistaa. Ainuttakaan Rajavartiolaitoksen määräämää hallinnollista öljypäästömaksua ei ole vielä toistaiseksi tällä perusteella poistettu.

7.4 Tulli

7.4.1 Tullin tehtävät

Tullin tehtävänä on edistää tavarakaupan sujuvuutta sekä varmistaa sen oikeellisuus, kantaa tehokkaasti tavaraverot ja suojata toimialallaan yhteiskuntaa, ympäristöä ja kansalaisia. Tulli huolehtii tulliverotuksesta, maahan tuotavien ja maasta vietävien tavaroiden ja ulkomaanliikenteen tullivalvonnasta ja muista tullitoimenpiteistä sekä ulkomaankaupan tilastoinnista. Tulli toimii esitutkintaviranomaisena ja tutkii toimivaltansa puitteissa tullirikoksia.

Päätehtäviä varten Tullissa on ulkomaankauppa- ja verotusosasto, valvontaosasto, hallinto-osasto sekä toimipaikkaosasto. Tullissa on seitsemän itsenäisesti toimivaa tullia niihin kuuluvine toimipaikkoineen. Tullit ovat Meritulli, Lentotulli, Vaalimaan tulli, Nuijamaan tulli, Imatran tulli, Tornion tulli ja Maarianhaminan tulli.

Suomen Tulli on osa Euroopan unionin tullijärjestelmää ja valtiovarainministeriön tulosohtaja virasto, joka toimii yhteistyössä elinkeinoelämän sekä kotimaisten ja ulkomaisten viranomaisten kanssa.

7.4.2 Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien tuonnin, viennin ja kauttakuljetuksen valvonta

Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien ja niistä saatavien tuotteiden, jotka on tarkemmin määritelty EU:n CITES-asetuksen 338/97 liitteessä, tuonti, vienti ja kauttakuljetus ovat luvanvaraista. Suuri osa niin sanottuja CITES-tuotteista tuodaan Euroopan unioniin kolmansista maista, joten tuontirajoituksilla suojellaan näiden maiden ympäristöä ja luonnon monimuotoisuutta. CITES -vientirajoituksilla taas suojellaan ympäristöä EU:n sisällä. EU-asetus 338/97 sääntelee myös EU-jäsenmaiden välistä ja jäsenmaan sisäistä ko. lajeihin kohdistuvaa toimintaa.

Suomessa Tullin tehtävänä on valvoa edellä mainitun EU-lainsäädännön mukaisten uhanalaisten kasvi- ja eläinlajien kansainvälistä kauppaa koskevien määräysten noudattamista.

7.4.3 Vaarallisten aineiden ja säteilevien kuljetusten valvonta

Tullilla on merkittävä rooli ympäristönsuojelussa myös radioaktiivisten aineiden ja vaarallisten aineiden kuljetusten valvontaviranomaisena. Suomesta lähteviä ja Suomeen tulevia kuljetuksia tarkastaa sekä rajanylityspaikkojen valvontahenkilöstö että liikkuvat valvontaryhmät. Tehokkaalla valvonnalla pyritään siihen, että säännösten vastaisiin kuljetuksiin puututaan heti rajalla.

Suomessa tärkeimmillä rajanylityspaikoilla on automaattiset kiinteät säteilymittausasemat eli portit tavaraj- ja matkustajaliikenteelle. Säteilyporttien lisäksi tullilla on käytössä käsikäyttöisiä mittareita. 2000-luvun vaihteessa säteilykuljetuksia vielä jouduttiin käännättämään takaisin lähtömaihin; sen jälkeen tapauksia ei ole ollut enää lainkaan. Vuosittain ajoneuvoista aiheutuu muutamia porttihälytyksiä, mutta nekin ovat osoittautuneet säteilymääriltään niin vähäisiksi, että aiheuttajaa ei ole pystytty paikallistamaan esineeksi. Hälytyksiä aiheuttavat esimerkiksi maantiesuola, keramiikka ja lannoitteet. Toistaiseksi ei ole havaittu varsinaisten ydinmateriaalien (plutonium, uraani) laittomia kuljetuksia.

Tulli on järjestänyt vaarallisten aineiden tiekuljetuksiin kohdistettavia tehotarkastuksia, joiden lisäksi Tulli on osallistunut Suomen ympäristökeskuksen EU/ETA -laajuisiin jätesiiirtojen valvontaoperaatioihin. Suomen rajavalvonta on Euroopan huippuluokkaa, ja erilaisia valvontajärjestelmiä on kehitetty viime vuosina merkittävästi.

7.4.4 Otsonikerrosta heikentävien aineiden ja fluorattujen kasvihuonekaasujen valvonta

Otsonikerroksen suojelemiseksi otsonikerrosta heikentävien aineiden valmistus, käyttö, maahantuonti ja vienti on pääosin kielletty. Tullin valvomat maahantuontirajoitukset ja vientirajoitukset koskevat sekä otsonikerrosta heikentäviä aineita, että niitä sisältäviä tuotteita. Rajoitukset koskevat sekä uusia, regeneroituja että kierrätettyjä otsonikerrosta heikentäviä aineita. Myös F-kaasujen tuonti EU:n ulkopuolelta kemikaalina tai laitteissa on säänneltyä ja edellyttää kiintiötä tai lupaa kiintiön käyttöön. Tullin tehtäviin kuuluu edellä mainittujen aineiden ja niitä sisältävien laitteiden tuonnin ja viennin valvonta. Valvonnan yhteydessä tavattujen laittomien aineiden ja laitteiden tuonnista ja viennistä ilmoitetaan Suomen ympäristökeskukselle ja tarvittaessa aloitetaan esitutkinta. Edelleen otsonikerrosta heikentävien aineiden ja F-kaasujen laittomasta kaupasta raportoidaan Suomen ympäristökeskuksen kautta komissiolle.

7.4.5 Kansainvälisten jätesiiirtojen valvonta

Tullin tehtäviin kuuluu valvoa kansainvälisiä jätesiiirtoja. Jätesiiirtoja säädellään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) N:o 1013/2006 (jätteensiiirtoasetus). Jätelain (646/2011) 22 §:n mukaan Suomen ympäristökeskus on jätteensiiirtoasetuksessa tarkoitettu toimivaltainen viranomainen, joka vastaa yhteistyöstä muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa jätteen kansainvälisen siirron valvonnassa. Suomen ympäristökeskus on myös jätteensiiirtoasetuksen mukainen yhteyshenkilö. Jätelain 25 §:n mukaan Suomen ympäristökeskus valvoo jätteen kansainvälisiä siirtoja koskevien säännösten noudattamista yhteistyössä Tullin kanssa. Valvontaa toteutetaan jätteensiiirtoasetuksen mukaiseen kansalliseen tarkastussuunnitelmaan perustuen.

Kansainvälisiin jätesiirtoihin liittyen valvontaa on painotettu jätevirtoihin, joihin on arvioitu tai todettu liittyvän laitonta toimintaa. Tällaisia jätteitä ovat mm. romuautot ja niiden varaosat sekä sähkö- ja elektroniikkalaiteromu. Kyseisten vientikonttien tarkastaminen vie valvontaviranomaisilta huomattavasti henkilöresursseja, koska kontit on pakattu täyteen ja vasta purkamisen ja mahdollisen testaamisen jälkeen voidaan todeta, mikä osuus kuormasta oli jätettä. Vienti-ilmoituksissa ei tällaisissa tapauksissa ole useinkaan lueteltu kaikkea kuormassa olevaa tavaraa tai tavarankuvaus on ilmoitettu Tullille virheellisesti. Todisteiden kokoaminen voi kestää ja viejä on vastuussa selvityksien aikaisista varastointikustannuksista. Varsinkin silloin, kun kontti palautetaan Suomeen jostain toisesta maasta, kuljetus- ja varastointikustannukset voivat olla huomattavia. Suomen ympäristökeskus voi jätteensiirtoasetuksen mukaan edellyttää, että viejä toimittaa jätteet käsiteltäviksi tietyn ajan kuluessa. Mikäli viejä ei noudata määräystä, Suomen ympäristökeskus huolehtii jätteiden toimittamisesta käsittelyyn viejän kustannuksella.

Jätteensiirtoasetuksen mukaan viejän pitää pystyä osoittamaan, että kyseessä ei ole jätevientä. Käytetty tavara voidaan luokitella jätteeksi, ellei ole riittäviä todisteita siitä, että kyseessä ei ole jäte. Valvova viranomainen voi pyytää asiasta selvityksen, joka tulee toimittaa annetussa määräajassa. Jos selvitystä ei ole annettu tai se on puutteellinen, kuljetusta tai siirtoa käsitellään laittomana jätesiirtona. Laittomien kansainvälisten jätesiirtojen paljastaminen edellyttää hyvin toimivaa kansallista viranomaisyhteistyötä Suomen ympäristökeskuksen ja Tullin välillä. Kansallisen yhteistyön ja tiedonvaihdon lisäksi viranomaistoiminnassa hyödynnetään monipuolisesti kansainvälisiä yhteistyöverkostoja.

7.5 Syyttäjälaitos

Syyttäjälaitos koostuu keskushallintoyksikkönä toimivasta valtakunnansyyttäjän toimistosta ja on jaettu viiteen alueeseen. Alueet ovat Etelä-Suomen, Länsi-Suomen, Pohjois-Suomen, Itä-Suomen ja Ahvenanmaan syyttäjäalueet. Syyttäjälaitoksella on 30 toimipaikkaa eri alueilla.

Syyttäjälaitoksessa on käytössä valtakunnallinen erikoistumisjärjestelmä. Syyttäjälaitoksessa on erikoissyyttäjän virkoja, joiden päätehtävänä ovat oman erikoistumisalueen valtakunnallisesti vaativimmat syyteasiat riippumatta siitä, millä syyttäjäalueella erikoissyyttäjä työskentelee. Erikoistumisalueet on jaettu kolmeen laajaan erikoistumisalueeseen kriminalisoinneilla suojattujen oikeushyvien mukaan: talouselämään, henkilöihin ja yleisemmin turvallisuuteen kohdistuva rikollisuus. Ympäristörikokset kuuluvat turvallisuusryhmään. Ympäristörikoksiin on tällä hetkellä nimitetty kolme erikoissyyttäjää ja alueilla työskentelee muitakin ympäristörikoksiin

erikoistuvia syyttäjiä. Jokaisella alueella on lisäksi ympäristörikoksista kiinnostuneista syyttäjistä koostuva ympäristörikostiimi, jonka puitteissa ammattitaitoa on mahdollista kehittää.¹⁸

8 Viranomaisten tietoon tulleet ympäristörikokset

Esitutkintaviranomaisten tietoon tulleet taulukossa mainitut ympäristörikokset ovat esitettynä tässä raportissa rikosnimikkeittäin. Ympäristörikoksia tutkivia esitutkintaviranomaisia ovat poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos. Ympäristörikostilastot perustuvat siihen, millä rikosnimikkeellä tapausta on tutkittu esitutkintavaiheessa. Jos asia etenee syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn, rikosnimike voi muuttua. Ympäristörikostilastot eivät välttämättä heijasta ympäristörikollisuuden todellista tilaa eivätkä kerro ympäristöön kohdistuvista uhista, koska ympäristörikollisuus on suurelta osin piilorikollisuutta eivätkä kaikki ympäristörikokset todennäköisesti tule viranomaisten tietoon.

8.1 Rikoslain ympäristörikokset

Rikoslain 48 luvussa säädetään ympäristörikoksista. Nämä ovat *ympäristön turmeleminen, törkeä ympäristön turmeleminen, ympäristörikkomus, tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen, luonnonsuojelurikos, törkeä luonnonsuojelurikos ja rakennussuojelurikos*. Rikosten rangaistusuhka on vähintään sakkoa ja maksimirangaistukset vaihtelevat kuudesta kuukaudesta kuuteen vuoteen vankeutta.

¹⁸ Lisätietoa syyttäjälaitoksesta: [Etusivu | Syyttäjälaitos \(syyttajalaitos.fi\)](https://www.etusivu.fi/syyttajalaitos)

Rikoslain ympäristörikokset	2019	2020	2021	2022	2023
Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	188	210	182	179	225
Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	6	7	5	7	7
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §	0	2	4	4	3
Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §	222	269	212	179	166
Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	63	56	37	62	55
Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 5 a §	1	0	1	0	0
Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §	1	2	6	0	2
Yhteensä	481	546	447	431	460

Taulukko 1: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain luvussa 48 tarkoitetut ympäristörikokset 2019–2023.

8.2 Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §

Ympäristön turmelemisella tarkoitetaan muun muassa esineen tai aineen saattamista, päästämistä tai jättämistä ympäristöön taikka tiettyjen ympäristönsuojelu- tai jätelainsäädännössä säädettyjen velvollisuuksien rikkomista siten, että teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista tai vaaraa terveydelle. Tunnusmerkistö on hyvin monipolvinen ja sisältää lukuisia tekotapoja sekä runsaasti viittauksia aineelliseen ympäristölainsäädäntöön. Rikos on rangaistava sekä tahallaan että törkeästä huolimattomuudesta tehtynä. Ympäristön turmelemisesta tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Suurimman osan ympäristön turmelemisia koskevista rikosepäilyistä tutkii poliisi. Yleisesti esitutkinta epäillyn ympäristörikkoksen osalta suoritetaan alueellisen poliisilaitoksen talousrikostutkinnan rikostutkinnassa. Tyypillisesti esitutkintaan tulevat ympäristörikokset koskevat muun muassa eri jätteiden luvaton hävittämistä tai niiden säilyttämistä joko pien- tai teollisuuskiinteistöjen alueella.

Poliisin ohella myös Tulli tai Rajavartiolaitos voi suorittaa esitutkinnan epäilyistä ympäristön turmelemisesta.

Rajavartiolaitoksen esitutkintaan tulleiden tapausten osalta tässä rikostyyppissä on pääosin kyse laittomista alusöljypäästöistä.

Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2023

Rikoslain 48 luku 1 §; Ympäristön turmeleminen

Varsinais-Suomen käräjäoikeus 27.06.2023, tuomio 23/126743, Asianumero R 23/186

Vastaajalla oli ollut toiminimi X, jonka toiminta oli päättynyt. Yhtiön toimialaksi oli rekisteröity moottoriajoneuvojen osien ja varusteiden vähittäiskauppa (pois lukien renkaat). Alueellinen ympäristökeskus oli peruuttanut vastaajalle annetun ympäristöluvan. Peruuttamispäätökseen, joka oli tullut lainvoimaiseksi korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä, oli sisällytynyt määräykset autopurkaamotoiminnan lopettamiseksi. Purkaamotoiminta oli pitänyt lopettaa välittömästi luvan peruuttamista koskevan päätöksen saatua lainvoiman ja purkaamon alue oli tullut tyhjentää kaikista jätteistä kolmen kuukauden kuluessa luvan peruuttamista koskevan päätöksen saatua lainvoiman. Vastaaja ei ollut noudattanut määräyksiä, vaan oli jatkanut toimintaansa. Hän oli siis ilman ympäristölupaa käsitellyt jätteitä (satoja autonromuja ja autonrenkaita sekä muita jätteitä, mm. kylmälaitteita, pesukoneita) ammattimaisesti ja laitosmaisesti omistamallaan kiinteistöllä sekä lisäksi ilman kiinteistönomistajan lupaa säilyttänyt romuja naapurin omistamalla viereisellä kiinteistöllä. Hän ei siis ollut tehnyt ympäristöluvan peruuttamispäätöksen mukaisia toimia, vaan oli laiminlyönyt alueen tyhjentämisen. Hänen menettelynsä oli aiheuttanut roskaantumista ja oli ollut omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista.

8.2.1 Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §

Törkeä ympäristön turmeleminen on ympäristön turmelemisen törkeä tekemuoto. Jos ympäristön turmelemisessa aiheutettu vahinko tai vahingon vaara on erityisen suuri, rikoksessa tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, voidaan tekijä tuomita törkeästä ympäristön turmelemisesta. Teon vähimmäisrangaistus on neljä kuukautta ja enimmäisrangaistus kuusi vuotta vankeutta. Esitutkintaviranomainen kirjasi vuonna 2023 yhteensä seitsemän törkeää ympäristön turmelemista. Vuonna 2023 suurimman osan tutkintapyyntöistä, jotka johtivat epäillyn törkeän ympäristönturmelemisen esitutkintaan, on tehnyt ympäristöviranomainen. Enin osa tapauksista liittyy erilaisten jätteiden muodossa tapahtuneeseen ympäristön pilaamiseen /roskaamiseen, mutta esitutkintaan on myös tullut luvanvastaista/luvatonta maa-ainesten hyödyntämistä.

Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2023

Rikoslain 48 luvun 2 §; Törkeä ympäristön turmeleminen

Törkeä ympäristön turmeleminen

Asia käsiteltiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 b luvun tarkoittamassa tunnustamisoikeudenkäynnissä. Vastaaja oli toiminut X Oy:n logistiikkajärjestelijänä, ollut keskeisenä henkilönä edustamassa yhtiötä sekä sopinut ja ollut järjestämässä alitteen vientiä Viroon, ollut järjestämässä ja sopimassa kuljetukset kuljetusliikkeiden kanssa Z Oy:n jätteenkäsittelylaitoksilta Viroon kuljetettavaksi ja tehnyt ilmoituksen jätesierrosta viranomaiselle. Vastaaja oli tosiasiallisena toimijana ollut vastuussa siitä, että toiminnassa noudatetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä. Jäte oli viety Viroon väärällä vientiluvalla noin 70 erää (1.686,46 tonnia). Ympäristölle tai terveydelle aiheutettu vahinko tai tällaisen vahingon vaara oli syytteen mukaan erityisen suuri ottaen huomioon suuren jätemäärän hallitsematon käyttö ja sen aiheuttamat riskit maaperän roskaantumisesta ja pilaantumisesta, jolloin kyse voi olla uhkaavan laajalle ulottuvista pitkäaikaisista ympäristövahingoista. Konkreettinen vaara oli syntynyt jo sillä, että jätettä siirrettiin Suomesta ulkomaille ilman, että jätteellä oli siinä vaiheessa laillista sijoituspaikkaa.

Vastaaja tunnusti menettelyn ja hänet tuomittiin alennetun asteikon mukaan kolmen kuukauden pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen. (lainvoimainen)

8.2.2 Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §

Jos rikoslain 48 luvun 1 §:ssä tarkoitettu ympäristön turmeleminen on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, tekijä tuomitaan ympäristörikkomuksesta. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Lähes poikkeuksetta epäillyt ympäristörikkomukset ilmoitetaan poliisille esimerkiksi silloin, kun erilaisia jätteitä tai romua on hylätty tai jätetty vähäisempiä määriä luvattomiin paikkoihin. Ympäristörikkomukset ovat luonteeltaan usein sellaisia, ettei niiden tekijä ole ilmoitushetkellä tiedossa. Mikäli tekijä saadaan selville, on seuraamus useimmiten poliisin määräämä sakko.

Rajavartiolaitoksen esitutkintaan tulleiden tapausten osalta ympäristörikkomuksina tutkitut teot ovat olleet pääosin kokonaisuutena vähäiseksi arvioituja laittomia alusöljypäästöjä.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2023

Rikoslain 48 luvun 3 §; Ympäristörikkomus

Varsinais-Suomen käräjäoikeus 1.9.2023, tuomio 23/133060, Asianumero R 23/842

Vastaaja oli leikannut kulmahiomakoneella yhtiön pihamaalla olleen jääkaapin putkistoa siten, että putkistossa olleet kylmäaineet sekä ammoniakit ovat valuneet yrityksen pihamaalle. Ottaen huomioon ympäristölle tai terveydelle aiheutetun vaaran ja vahingon vähäisyys sekä muut rikokseen liittyvät seikat, oli teko kokonaisuutena arvostellen ollut vähäinen. Vastaaja tuomittiin ympäristörikkomuksesta sekä kahdesta muusta sakolla sovitettavasta teosta yhteiseen 40 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen. (lainvoimainen)

8.2.3 Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §

Tuottamuksellista ympäristön turmelemista koskeva rangaistussäännös ulottaa rangaistavuuden eräisiin huolimattomiin menettelyihin, jotka eivät syyksiluettavuutta koskevan vaatimuksen vuoksi muutoin olisi rangaistavia ympäristön turmelemisena. Perustunnusmerkistön mukainen ympäristön turmeleminen on rangaistavaa vain tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tehtynä. Tuottamuksellista ympäristön turmelemista koskevan säännöksen soveltaminen edellyttää, että ympäristölle tai terveydelle aiheutettu vahinko tai sen vaara on erityisen suuri. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen on harvinainen rikosnimike, ja näitä rikoksia otetaan poliisin esitutkintaan vain muutamia vuosittain. Vuonna 2023 tuottamuksellisia ympäristön turmelemisia kirjattiin kolme kappaletta.

8.2.4 Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §

Luonnonsuojelurikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka oikeudettomasti hävittää tai turmelee luonnonsuojelulaissa suojeltavaksi tai rauhoitetuksi määrätyn luonnonalueen, eläimen, kasvin tai muun luontoon kuuluvan kohteen. Rangaistavaa on myös muun muassa rauhoitettujen eläinten tai kasvien maahantuonti tai maastavienti CITES-sopimuksen vastaisesti. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Poliisin tutkimat luonnonsuojelurikokset liittyvät yleensä luvattomaan eläin- tai kasvilajien hävittämiseen ja luvattomiin hakkuisiin luonnonsuojelualueilla. Useissa epäillyissä luonnonsuojelurikoksissa kyse oli rauhoitettujen valkoposkikihanhien tappamisesta tai tapaukset liittyivät lокkien pesintään tai liito-oraviin. Tullin tietoon tapauksia tulee ilmi pääosin posti- ja matkustajaliikenteessä, ja erityisesti nettistoksista on löydetty laittomia tuotteita.

Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	2019	2020	2021	2022	2023
Poliisi	58	52	34	61	53
Tulli	4	4	2	2	3
Rajavartiolaitos	1	0	1	0	1
Yhteensä	63	56	37	63	57

Taulukko 2: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain luvussa 48 tarkoitetut luonnonsuojelurikokset 2019–2023.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2024

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2023

Helsingin käräjäoikeus 30.05.2023, tuomio 23/122030, Asianumero R 22/5525

Vastaaja oli oikeudettomasti hävittänyt luonnonsuojelulaissa tai sen nojalla suojeltavaksi tai rauhoitetuksi säädetyn eläimen. Vastaaja oli hävittänyt huoneistonsa parvekkeelta kalalokin pesän ja siinä olleet kaksi kalalokin munaa. Kalalokki on rauhoitettu lintu. Vastaaja tuomittiin 25 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen ja menettämään pesueen arvona valtiolle 101 euroa.

8.2.5 Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 a§

Luonnonsuojelurikos voidaan arvioida törkeäksi, jos se on kokonaisuutena arvostellen törkeä ja se aiheuttaa vakavaa vaaraa luonnolle, sillä tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai se

on erityisen suunnitelmallinen. Rangaistus rikoksesta on neljästä kuukaudesta neljään vuoteen vankeutta.

8.2.6 Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §

Rakennussuojelurikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta ilman lupaa purkaa, hävittää, turmelee tai peittää ympäristöön kuuluvan kohteen, joka on suojeltu maankäyttö- ja rakennuslain nojalla. Varsinaisen rakennussuojelun lisäksi säännös koskee myös muun muassa muinaismuistolaissa tarkoitettujen muinaisjäännösten hävittämistä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2023§; Rakennussuojelurikos

Lapin käräjäoikeus 04.10.2023, tuomio 23/138697, Asianumero R 23/633

Vastaaja oli ilman laissa edellytettyä lupaa, lakiin perustuvien velvoitteiden vastaisesti ja oikeudetta purkanut, hävittänyt ja turmellut muinaismuistolaissa (295/63) tarkoitetun kiinteän muinaisjäännöksen, joka oli rauhoitettu muinaismuistolain perusteella. Hän oli ilman muinaismuistolain mukaista kajoamislupaa suorittanut kaivauksia alueella, joka oli muinainen autioitunut talviasuinpaikka, jonka jäännösten arvioidaan ajoittuvan osittain 1600-1800 -luvuille ja osittain jopa 1600-lukua vanhemmalle ajalle. Kyseessä oli alueella ainutlaatuinen historiallinen jäännös, joka oli Museoviraston suojelema.

Alueelle oli muodostunut yhteensä vähintään 21 kuoppaa, joista ainakin osa oli vastaajan kaivamia. Osan kuopista vastaaja oli kaivanut lapiolla. Osa oli syntynyt niin, että vastaaja oli kääntänyt turpeita. Muinaisjäännös oli vahingoittunut laajalti, sillä vastaaja oli kaivanut lähes kaikkia näkyviä rakenteita ja niiden ympäristöä. Vastaaja oli löytänyt alueelta ja ottanut mukaansa yhteensä 120 muinaista metalliesinettä. Esineistä pääosa ajoittui noin 1600-1700 -luvuille. Esineistössä oli mm. lohiatrain, useita kirveen teriä, nuolenkärkiä, tulusrautoja, aseiden kuulia, noitarummun osia, nappeja ja sormuksia. Vastaaja oli jatkanut esineiden kaivamista ja siirtelyä sekä ottanut esineet mukaansa, vaikka hänellä oli ollut syytä olettaa esineiden vaurioituvan kaivamisen, siirtämisen ja kuljettamisen seurauksena. Vastaaja oli tiedostanut, että esineet olivat vähintään 100 vuotta vanhoja ja että hän todennäköisesti aiheuttaa huomattavaa vahinkoa muinaismuistopaikalle, joihin kajoaminen rikkoo lakiin perustuvia velvoitteita. Vastaajan menettely oli ollut omiaan aiheuttamaan peruuttamatonta tuhoa kiinteälle muinaisjäännökselle. Toisaalta hän oli itse edesauttanut asian selvittämistä ja esineiden säilyttämistä palauttamalla ottamansa esineet ystävänsä välityksellä museovirastolle. Käräjäoikeus harkitsi

oikeudenmukaiseksi seuraamukseksi teosta 40 päiväsakon sakkorangaistuksen.
(Lainvoimainen)

8.3 Rikoslain luonnonvararikokset

Rikoslain 48 a luvussa säädetään luonnonvararikoksista, jotka esitetään taulukossa 3. Luvun rangaistussäännökset koskevat metsästystä, kalastusta, metsiä ja puutavaraa sekä Etelämanneralueen suojelua. Luvussa säädetään myös metsästyskiellosta, joka voidaan määrätä vähintään yhdeksi ja enintään viideksi vuodeksi. Luonnonvararikoksia kirjattiin selvästi enemmän vuonna 2022 edellisvuoteen verrattuna.

Rikoslain luonnonvararikokset	2019	2020	2021	2022	2023
Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	120	149	135	138	126
Törkeä metsästysrikos RL 48 a luku 1 a §	12	25	14	17	38
Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	2	3	6	9	3
Metsärikos RL 48 a luku 3 §	6	9	1	5	7
Laiton Etelämanneralueen mineraaliesiintymään kajoaminen RL 48 a luku 3 a §	0	0	0	0	0
Puutavararikos RL 48 a luku 3 b	0	0	0	0	0
Laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 §	0	1	0	1	0
Törkeä laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 a §	0	0	1	1	3
Yhteensä	140	187	157	171	177

Taulukko 3: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat luonnonvararikokset 2019–2023

8.3.1 Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §

Metsästysrikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta metsästää kielletyllä pyyntivälineellä tai -menetelmällä, vastoin riistaeläimen rauhoitusta tai ilman pyyntilupaa taikka aiheuttaa metsästäessään vaaraa ihmiselle tai omaisuudelle. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Rajavartiolaitoksen tutkintaan tulleet metsästysrikokset ovat tekotavoiltaan moninaisia. Vuonna 2023 aloitettujen tutkintojen epäiltyjen rikosten kohteena oli pääasiassa hirviä ja metsäkanalintuja. Metsästysrikoksina tutkittiin myös esimerkiksi metsästyslaissa kiellettyjen pyyntimenetelmien käyttöä.

Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	2019	2020	2021	2022	2023
Poliisi	116	141	124	131	113
Rajavartiolaitos	4	8	11	7	13
Yhteensä	120	149	135	138	126

Taulukko 4: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat metsästysrikokset 2019–2023.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2023

Rikoslain 48a luvun 1 §; Metsästysrikos

Pohjois-Savon käräjäoikeus 6.6.2023, tuomio 23/123427, Asianumero R 22/854

Vastaaja oli metsästänyt vastoin metsästyslain 32 §:n säädettyä moottorikäyttöisen kulkuneuvon käytön rajoitusta ampumalla teertä kiväärillä välittömästi auton pysäyttämisen jälkeen noin 20-30 metrin ja joka tapauksessa reilusti alle 100 metrin päästä autoa, auton ollessa koko ajan käynnissä käyttäen näin metsästyksessä hyväksi auton suojaa. Laukaus on osunut teereen.

8.3.2 Törkeä metsästysrikos RL 48

Metsästysrikos määritellään törkeäksi, jos se on tehty erityisen julmalla tavalla tai jos kohteena on erityisen suuri määrä riistaeläimiä. Törkeästä tekomuodosta voi olla kyse myös silloin, jos

teko on suunnitelmallinen tai sillä on tavoiteltu huomattavaa taloudellista hyötyä. Tiettyjen lajien, kuten ahman, ilveksen, karhun, metsäpeuran, saukon tai suden tappaminen tai vahingoittaminen voi myös täyttää törkeän metsästysrikoksen tunnusmerkistön silloin, jos teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Niin sanottua susivihaa ja susien sekä muiden suurpetojen salakaatoja on viimeisten vuosien aikana käsitelty useasti mediassa.

Vuoden 2023 osalta epäiltyjä törkeitä metsästysrikkoksia kirjattiin rikosilmoitusjärjestelmään 38 kappaletta. Näistä poliisi aloitti yhteensä 33 törkeän metsästysrikoksen tutkinnan ja Rajavartiolaitos yhteensä 5 epäillyn törkeän metsästysrikoksen tutkinnan.

Mainittavina tapauksina törkeissä metsästysrikkoksissa laittoman metsästyksen kohteena olevat eläimet olivat vuonna 2023 karhu ja susi.

Myös metsästysrikollisuuteen liittyy piilorikollisuutta, erityisesti luvaton metsästystä ja laitonta eläinten tappamista. On arvioitu, että metsästysrikosten ilmituloa ja esitutkintaa vaikeuttaa osaltaan myös alueen paikallisten asukkaiden ja metsästäjien parissa mahdollisesti esiintyvä vaikenemisen kulttuuri.

Törkeä metsästysrikos RL 48	2019	2020	2021	2022	2023
Poliisi	11	10	8	13	33
Rajavartiolaitos	1	15	6	4	5
Yhteensä	12	25	14	17	38

Taulukko 5: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat törkeät metsästysrikkokset 2019–2023.

Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2023

Rikoslain 48a luvun 1 a §; Törkeä metsästysrikos

Lapin käräjäoikeus 6.7.2023, tuomio 23/127856, Asianumero R 22/2264

Vastaaja oli metsästyslain säännösten vastaisesti metsästänyt kokonaan rauhoitettua ahmaa käyttäen moottoriajoneuvoa. Hän oli moottorikelkalla jäljittänyt ahmaa noin 10 kilometrin matkan ja aggressiivisesti ajattanut ahmaa noin neljä kilometriä saaden sen väsyksiin ja tarkoituksenaan tappaa ahma, ajanut sen ylitse moottorikelkalla ja ampunut sitä päähän. Tämän jälkeen hän oli yrittänyt piilottaa ahman upottamalla sen ojaan sulana olleen avannon kautta. Ahma oli ollut tuolloin vielä elossa. Vastaaja oli yrittänyt peittää jäljet tapahtumapaikalla, tarkoituksenaan yrittää välttyä rikos- ja korvausvastuuseen joutuminen.

Syytteen mukaan, kun metsästysrikoksessa oli tapettu ahma ja rikos oli tehty erityisen raa'alla ja julmalla tavalla, oli tekoa myös kokonaisuutena arvostellen pidettävä törkeänä ottaen huomioon vielä tekotapa ja se, että metsästys oli ajallisesti ja matkallisesti kestänyt pitkään aikaa, mikä on aiheuttanut metsästykselle ahmalle huomattavaa kärsimystä.

Vastaaja tuomittiin yhden vuoden ehdolliseen vankeuteen ja 70 päiväsakon suuruiseen oheissakkoon. Hänet määrättiin viiden vuoden pituiseen metsästyskieltoon, luovuttamaan metsästyskorttinsa riistanhoitoyhdistykselle ja korvaamaan ahman arvona 12.000 euroa valtiolle. Moottorikelkka palautettiin vastaajalle kohtuusperusteella, koska se oli ollut esitutkintaviranomaisen hallussa kaksi ja puoli vuotta huolimatta siitä, että takavarikko oli kulunut umpeen (ei lainvoimaisuustietoa).

8.3.3 Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §

Kalastusrikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka kalastaa huomattavassa laajuudessa vastoin kalojen tai rapujen rauhoitusta, pyydyksiä tai alamittaa koskevaa säännöstä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	2019	2020	2021	2022	2023
Poliisi	1	2	6	9	3
Rajavartiolaitos	1	1	0	0	0
Yhteensä	2	3	6	9	3

Taulukko 6: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat kalastusrikokset 2019–2023.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2023

Rikoslain 48a luvun 2 §; Kalastusrikos

Keski-Suomen käräjäoikeus 12.6.2023, tuomio 23/124423, Asianumero R 22/536

Vastaaja oli kalastanut huomattavassa laajuudessa vastoin yksittäistapausta koskevaa määräystä kalastamalla järvellä yhteensä 40 verkolla. kun sallittu vapaa-ajan kalastukseen käytettävä verkkomäärä on ollut 8 kappaletta. Sakkorangaistus 25 päiväsakkoa. (lainvoimainen)

8.3.4 Metsärikos ja puutavararikos (RL 48 a luku 3 ja 3 b §)

Metsärikoksesta tuomitaan se, joka rikkoo suojametsäaluetta tai suoja-aluetta koskevaa metsälain säännöstä taikka vahingoittaa metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeää luonnontilaista elinympäristöä. Puutavararikoksesta tuomitaan se, joka EU:n puutavara-asetuksen vastaisesti saattaa markkinoille laittomasti korjattua puutavaraa tai siitä valmistettuja puutuotteita. Metsärikoksen enimmäisrangaistus on kaksi vuotta ja puutavararikoksen kuusi kuukautta vankeutta.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2023

Rikoslain 48a luvun 3 §; Metsärikos

Keski-Suomen käräjäoikeus 20.6.2023, tuomio 23/125965, Asianumero 22/2826

Vastaaja oli metsäyhtiön urakoitsijana hankkinut 1,3 hehtaarin suuruisen leimikon, jonka yhdellä loholla oli sijainnut metsälain 10 §:n tarkoitettu ympäristöstään selvästi erottuva metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeä luonnontilainen tai luonnontilaisen kaltainen elinympäristö, pienvesielinympäristö eli lähde. Suorittaessaan alueella uudishakkuun, vastaaja oli vahingoittanut elinympäristöä siten, että alueen ominaispiirteet olivat käytännössä hävinneet. Hakkuu oli toteutettu avohakkuuna siten, että lähteen välitön ympäristö oli hakattu pois. Suojelualue oli ollut hyvin tiedossa etukäteen, mutta maastossa sitä oli ollut vaikea havaita. Vastaajan katsottiin syyllistyneen metsärikokseen mutta rangaistuksen mittaamisessa otettiin huomioon teosta kulunut pitkä aika ja se, että vastaaja oli itse ilmoittanut tapahtuneesta. 10 ps ja metsäyhtiö tuomittiin menettämään 1.000 euroa rikoshyötynä. (lainvoimainen)

8.3.5 Laittoman saaliin kätkeminen ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen (RL 48 a luku 4 ja 4 a §)

Laittomasta saaliin kätkemisestä tuomitaan se, joka kätkee, hankkii, kuljettaa, välittää tai kauppaa metsästysrikoksella tai kalastusrikoksella saatua saalista. Rangaistusasteikko on perustunnusmerkistössä sakkoa tai enintään vuosi vankeutta, törkeässä tekemuodossa sakkoa tai enintään kolme vuotta vankeutta.

8.4 Ympäristöön liittyvät rikoslain terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset

Rikoslain 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin sisältyy tekoja, joilla voi olla huomattavia vaikutuksia myös ympäristöön. Säännösten suojeluobjekteina ovat muun muassa ihmisen henki ja terveys sekä omaisuus. Ympäristön osalta voivat tulla sovellettavaksi myös rikoslain edellä mainitut muut rangaistussäännökset. Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavien rikosten yhteismäärä nousi selvästi vuonna 2023 edellisvuosiin verrattuna.

Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia	2019	2020	2021	2022	2023
Terveysrikos RL 44 luku 1 §	11	28	15	29	49
Terveyden vaarantaminen (RL 34:4)	0	4	8	3	5
Törkeä terveyden vaarantaminen (RL 34:5)	0	0	0	0	3
Eläintaudin leviämisaaralla aiheuttaminen (RL 44:4 a)	10	7	12	12	10
Geenitekniikkarikos (RL 44:9)	0	0	0	0	0
Ydinenergian käyttörikos (RL 44:10)	0	0	0	0	0
Räjähderikos RL 44 luku 11 §	145	133	133	142	154
Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §	318	341	368	365	424
Radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44:12 a)	0	1	0	0	0
Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §	3	4	3	13	12
Yhteensä	487	518	539	564	657

Taulukko 7: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain 34 ja 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset 2019–2023.

8.5 Vesilain vastaiset menettelyt

Vesilakia koskevat rangaistussäännökset on koottu lain 16 lukuun. Rangaistavia tekoja ovat *vesilain luparikkomus ja vesilain rikkominen*, ellei rikoslaissa ole teosta säädetty ankarampaa rangaistusta. Luparikkomuksena pidetään muun muassa luvanvaraiseen vesitaloushankkeeseen ryhtymistä ilman lupaviranomaisen myöntämää lupaa, vesilain rikkominen koskee muun muassa veden juoksun tai vesistöissä kulun estämistä tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömistä.

Vesilain rangaistussäännökset, 16 luku 2–3 §	2019	2020	2021	2022	2023
Vesilain luparikkomus VL 16 luku 2 §	4	5	3	3	5
Vesilain rikkominen VL 16 luku 3 §	8	12	8	5	8
Yhteensä	12	17	11	8	13

Taulukko 8: Poliisin kirjaamien vesilaissa rangaistavaksi säädettyjen rikosten määrä 2019–2023.

8.6 Muita lakeja koskevat rikokset

Ympäristöä välittömästi koskevia tai sitä sivuavia rangaistussäännöksiä on edellä esiteltujen rangaistussäännösten lisäksi lukuisia. Esimerkiksi jätelain 147 §, ympäristönsuojelulain 225 §, kalastuslain 118 §, maastoliikennelain 25 §, luonnonsuojelulain 58 §, maa-aineslain 17 § ja kalastuksesta Tornionjoen kalastusalueella annetun lain 7 § sisältävät kukin rangaistussäännöksen. Näitä erityissäännöksiä koskevien vähäisten rikkomusten lukumäärä on selvästi suurempi kuin rikoslaissa tarkoitettujen ympäristö- ja luonnonvararikosten. Taulukossa 9 on esitettynä edellä mainittujen rikkomusten osalta esitutkintaviranomaisten tietoon tulleet tapaukset vuosina 2019 – 2023. Jätelain rikkomisia kirjattiin viime vuonna yhteensä 160 kappaletta. Vuonna 2023 kirjattiin kalastusrikkomuksia yhteensä 393 kappaletta. Rangaistussäännöksiä yksittäin tarkastellen muutamat nimikkeet eivät ole ajankohtaistuneet juuri koskaan. Tällaisia ovat esimerkiksi rakennussuojelurikkomus ja muinaismuistorikkomus. Hyvin harvoin sovellettuja rangaistussäännöksiä ei ole sisällytetty alla olevaan taulukkoon.

Muita lakeja koskevat rikokset	2019	2020	2021	2022	2023
Jätelain rikkominen	174	219	187	142	160
Kalastusrikkomus	430	506	362	402	393
Maastoliikenne-rikkomus	174	160	195	180	158
Luonnonsuojelurikkomus	27	45	40	22	39
Maa-ainesrikkomus	4	3	3	4	3
Kalastuksesta Tornionjoen kalastusalueella annetun lain rikkominen	0	0	0	0	0
Ympäristönsuojelulain rikkominen	28	13	16	23	14
Vaarallisten aineiden kuljetusrikkomus	325	374	378	313	165
Rakentamisrikkomus	42	33	23	29	33
Rakennussuojelurikkomus	0	0	2	0	0
Muinaismuistorikkomus	0	1	1	0	0
Metsästysrikkomus	106	102	115	101	96
Metsärikkomus	25	90	63	53	38
Metsästyslain säännösten rikkominen	129	188	166	160	139
Yhteensä	1464	1734	1551	1429	1238

Taulukko 9: Esitutkintaviranomaisen kirjaamia muita ympäristöä koskevia rangaistavaksi säädettyjä rikoksia 2019–2023.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2023

Ympäristönsuojelulaki 225 §; Ympäristönsuojelulain rikkominen

Kanta-Hämeen käräjäoikeus 06.07.2023, tuomio 23.6.2023, Asianumero R 23/163

Vastaaja oli toiminut omistamansa Oy:n (jälj. yhtiö) hallituksen puheenjohtajana ja yhtiön toiminnasta vastaavana. Yhtiöllä oli ympäristölupa koskien ylijäämämaiden sekä rakennus- ja purkujätteen käsittelyä ja varastointia yhtiön omistamalla kiinteistöllä. Vastaaja oli huolimattomuudesta laiminlyönyt ympäristöluvan lupamääräyksen mukaisen velvollisuutensa rikkomalla ympäristöluvan lupamääräyksiä nro 2 ja nro 10 seuraavasti. Ympäristöluvan lupamääräyksen nro 10 mukaan alueelle tuotuja jätejakeita ja ylijäämämaita saa varastoida alle kolmen vuoden ajan. Yhtiö oli lupamääräyksen vastaisesti varastoinut alueella ainakin betonia ja sähköpylväitä yli kolmen vuoden ajan. Ympäristöluvan lupamääräyksen nro 2 mukaan

kiviainesten murskaus 1-vaiheisena ja puutavaran haketus oli sallittua yläkentällä. Yhtiö oli lupamääräyksen vastaisesti suorittanut ainakin puutavaran haketusta ylä- ja alakenttien välisellä alueella. Alueella oli ollut hakettamatonta puujätettä noin 900 m³. Vastaaja oli hänen syykseen luetulla menettelyllä syylistynyt ympäristönsuojelulain 225 §:n 1 momentin 2 kohdan tarkoittamaan ympäristönsuojelulain rikkomiseen. Tuomio 20 ps. (ei lainvoimaisuustietoa)

Maankäyttö- ja rakennuslaki 185 §; Rakentamisrikkomus

Kanta-Hämeen käräjäoikeus 31.5.2023, tuomio 23/123360, Asianumero R 23/51

Vastaaja oli ilman maankäyttö- ja rakennuslaissa edellytettyä lupaa tai ilmoitusta aloittanut rakentamisen tai ryhtynyt muuhun toimenpiteeseen vastoin tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä ja määräyksiä taikka muutoin laiminlyönyt hänelle näissä säädetyt tai määrättyt rakentamista tai ympäristön hoitoa koskevat velvollisuutensa. Vastaaja oli laiminlyönyt hankkia maankäyttö- ja rakennuslain 125 §:ssä tarkoitetun rakennusluvan kiinteistölle rakennetulle saunarakennuksille ja maankäyttö- ja rakennuslain 126 §:ssä tarkoitetun toimenpideluvan kiinteistölle rakenteilla olleelle katetulle rantaterassille. Vastaaja tuomittiin kahdesta rakentamisrikkomuksesta 35 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen. (ei lainvoimaisuustietoa)

Metsästyslaki 74 §; Metsästysrikkomus

Varsinais-Suomen käräjäoikeus 26.10.2023, tuomio 23/142533, Asianumero R 23/1241

Vastaaja oli metsästänyt valkohäntäpeuraa ilman kyseisen eläimen pyyntilupaa, järjestänyt metsästyksen ilman metsästyksen johtajaa ja metsästänyt pyyntiluvasta rajatun alueen ulkopuolella. Tuomio 20 päiväsakkoa. (Lainvoimainen)

Kalastuslaki 118 §; Kalastusrikkomus

Oulun käräjäoikeus 02.11.2023, tuomio 23/143818, Asianumero R 23/2121

Vastaajat olivat yhdessä tahallaan tai huolimattomuudesta kalastaneet vastoin kalastuslain tai sen nojalla annettua kalojen alamittaa koskevaa säännöstä. Vastaajat olivat pitäneet järvestä kuutta 30 metrin mittaista verkkoa ja saaneet saaliiksi ainakin 15 alamittaista taimenta.

Taimenen rasvaevällisen yksilön alamittana on ollut 60 cm ja rasvaevättömän 50 cm. Vastaajat olivat jakaneet kalasaaliin.

Käräjäoikeus totesi, että kyse tapauksessa oli ollut normaaleista kalastusvälineistä ja niihin oli muun saaliin ohessa tarttunut luvatonta saalista, jonka välttäminen oli vaikeaa. Kalojen lukumäärä, 15 kappaletta, ei ollut kokonaisuutena arvostellen huomattava eikä sillä ollut tavoiteltu taloudellista hyötyä. Vastaajat tuomittiin yhteisvastuullisesti menettämään valtiolle saaliiksi saamiensa taimenten arvona yhteensä 6.080 euroa ja kumpikin 15 päiväsakon suuruisiin sakkorangaistuksiin (lainvoimainen).

Metsästyslaki 74 §; Metsästysrikkomus

Oulun käräjäoikeus, 6.11.2023, tuomio 23/144233, Asianumero R 23/1224

Vastaaja oli laiminlyönyt tehdä metsänkäyttöilmoituksen Suomen metsäkeskukselle. Maanomistajat olivat valtuuttaneet metsänhoitoyhdistyksen hoitamaan puukaupan heidän puolestaan. Vastaaja oli hoitanut tehtävän Metsänhoitoyhdistyksen puolesta. Hakkuita oli tehty 10,4 hehtaarin alueelta. Sopimuksen pohjalta vastuu metsänkäyttöilmoituksen tekemisestä oli tullut vastaajalle. Hakkuut oli suoritettu 15.7.-20.7.2021 välisenä aikana. Vastaaja oli tehnyt ilmoituksen vasta 6.8.2021. Koska vastaaja teki työkseen metsäkauppoja, oli hänellä katsottava olleen korostettu huolellisuusvelvoite metsänkäyttöilmoituksen tekemisestä ja näin ollen teko olisi tapahtunut törkeästä huolimattomuudesta.

Vastaaja oli uskovasti kertonut tehneensä metsänkäyttöilmoituksen ja lähettäneensä sen ohella myös metsänkäyttöilmoituslomakkeen siitä, että maankäyttöilmoitus on tehty, mutta maankäyttöilmoitusilmoitus ei ollut kirjautunut järjestelmään. Vastaaja oli uskottavasti kertonut selvittäneensä asiaa soittamalla Suomen metsäkeskukseen.

Käräjäoikeus lausui, ettei asiassa esitetty näyttö riittänyt osoittamaan, että vastaaja olisi laiminlyönyt keskeisiä huolellisuusvelvoitteita siten, että metsänkäyttöilmoituksen tekemättä jääminen olisi johtunut hänen törkeästä huolimattomuudestaan. Syyte metsärikkomuksesta oli näin ollen hylättävä. (lainvoimainen)

8.6.1 Jätelain rikkominen

Suurin osa ympäristöviranomaisten tai kansalaisten ilmoituksista, jotka on kirjattu jätelain rikkomiseksi, on todennäköisesti roskaamistapauksia tai jätteiden hylkäämistä tai hallitsematonta käsittelyä. Yksityishenkilöt tai yritykset ovat laiminlyöneet velvollisuutensa huolehtia omista jätteistään ja jätteet (esimerkiksi kotitalousjätteet, huonekalut, kodinkoneet tai rakennusjätteet) on hylätty metsiin tai muihin paikkoihin, jonne ne eivät kuulu. Siivoamisesta aiheutuu yhteiskunnalle ja joskus myös yksityisille kiinteistönomistajille kuluja.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2023

Jätelaki 147 §; Jätelain rikkominen

Oulun käräjäoikeus 12.10.2023, tuomio 23/140067, Asianumero R 23/493

Vastaajat olivat yhdessä rikkoneet jätelain 72 §:ssä säädettyä roskaamiskieltoa jättämällä ympäristöön jätettä siten, että siitä aiheutui epäsiisteyttä ja viihtyisyyden vähentymistä sekä muuta niihin rinnastettavaa vaaraa ja haittaa. He olivat oikeudetta ampuneet ampuma-aseella savikiekkoja ja muita ampumaharjoitusmaaleja X Oy:n omistamalla, soran ja hiekan ottamiseen käytetyllä kiinteistöllä. Kiinteistön maaperästä oli löytynyt vähäistä suurempi määrä savikiekon palasia, haulikon hylsyjä ja muuta roskaa. Kumpikin tuomittiin 15 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen ja korvaamaan asianomistajayhtiölle siivouskulut. (lainvoimainen)

8.6.2 Havaitut öljypäästöt ja määrätyt öljypäästömaksut

Rajavartiolaitoksen suorittama alusöljypäästöjen valvonta ulottuu Suomen merialueiden ja talousvyöhykkeen lisäksi Suomenlahdella Viron ja Pohjanlahdella Ruotsin merialueille. Alusöljypäästövalvonnan yhteydessä aluemerellä ja talousvyöhykkeellä tuoreeltaan havaitut öljypäästöt saadaan tehokkaasti todennettua sekä saatettua päästön aiheuttaja hallinnollisen öljypäästömaksusäätelyn piiriin.

Rajavartiolaitos osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön Itämeren alueen merellisen ympäristönsuojelukomission (HELCOM) yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti. Edellä mainittu yhteistyö öljypäästöjen havaitsemiseksi on käytännön tasolla osoittanut toimivuutensa. Viikkaimpia laivareittejä valvotaan yhteistyössä etenkin Ruotsin ja Viron kanssa. Päästövalvonnassa kansainvälinen rajat ylittävä yhteistyö on tärkeää erityisesti kapealla Suomenlahdella, jossa laivat kulkevat Viron ja Suomen talousvyöhykkeiden rajalla. Suomi

osallistuu aktiivisesti myös kansainvälisiin valvontaoperaatioihin, joissa ennalta määriteltä merialuetta tarkkaillaan tehostetusti usean maan valvontalentokoneen voimin.

Toimintavuonna 2023 havaintoja mahdollisista öljypäästöistä vastaanotettiin yhteensä 37 kappaletta ja vahvistettuja aluspäästötapauksia oli yhteensä 23. Valtaosa havaituista päästöistä tapahtui sataman tai rannikon tuntumassa, ja ne olivat määrältään hyvin pieniä.

Öljypäästövalvonnan painopistealueet ovat talousvyöhyke ja aluemerä. Näillä alueilla tapahtuneet öljypäästöt ovat viimevuosien tapaan pysyneet vähäisinä.

Vuonna 2023 aloitettiin kuusi (6) uutta hallinnollista öljypäästötutkintaa öljypäästömaksun edellytysten selvittämiseksi ja kolme niistä saatiin päätökseen toimintavuonna. Kolmen öljypäästömaksututkinnan loppuun saattaminen siirtyy vuodelle 2024.

Öljypäästömaksupäätöksiä tehtiin vuonna 2023 yhteensä kolme (3) kappaletta, joista kahdessa tapauksessa maksu jätettiin määräämättä merenkulun ympäristönsuojelulain 2 luvun 2 §:n ja 3 luvun 1 §:n perusteella. Yhdessä (1) tapauksessa määrättiin 11 292 euron suuruinen öljypäästömaksu ulkomaalaiselle alukselle.

8.6.3 Aluksesta veteen menevien päästöjen esitutkinta

Rajavartiolaitoksen ja Poliisihallituksen kesken on sovittu alusöljypäästöjen esitutkintavastuiden siirrosta Rajavartiolaitokselle vuoden 2011 alusta lukien. Toimivaltaiset esitutkintaviranomaiset sopivat esitutkintavastuun siirtämisestä aluevesillä ja Suomen talousvyöhykkeellä lähtökohtaisesti Rajavartiolaitokselle. Rajavartiolaitos suorittaa esitutkinnan merenkulun ympäristönsuojelulain 13 luvun 3 §:ssä tarkoitetuissa rikoslain 48 luvun 1-4 §:ssä mainituissa rikoksissa sekä merenkulun ympäristönsuojelurikkomuksissa, kun on kyse sen valvottavaksi säädetyn säännöksen noudattamatta jättämisestä. Poliisi suorittaa aluksista veteen menevien päästöjen esitutkinnan sisävesialueilla. Toimintavuonna ei tullut yhtään pyyntöä esitutkinnan siirtämisestä poliisille.

Rajavartiolaitoksessa alusöljypäästöjen esitutkinta, kuten myös öljypäästömaksua koskeva hallinnollinen tutkinta, on keskitetty Länsi-Suomen merivartiostoon. Merelliseen ympäristörikosten esitutkintaa suorittavat aihealueeseen erikoistuneet tutkinnanjohtaja ja tutkija. Suomenlahden merivartiosto ja Vartiolentolaivue tukevat Länsi-Suomen merivartiostoa myös alusöljypäästöjen esitutkintaan liittyvissä toimenpiteissä.

Toimintavuonna 2023 aloitettiin kaksi (2) alusöljypäästöihin liittyvää ympäristön turmelemista koskevaa esitutkintaa. Esitutkinnan laajuuden vuoksi toisen tapauksen esitutkinta valmistuu vasta vuonna 2024. Toisen tapauksen osalta asia päätettiin ei rikosta -perusteella. Ympäristörikkomuksina tutkittiin kolme (3) tapausta, joista seuraamuksena annettiin

sakkovaatimukset. Lisäksi avattiin kahdeksan (8) esitutkintalain mukaista esiselvitystä liittyen alusöljypäästöihin. Tutkintoja kuitenkin päätettiin, koska tunnusmerkkistö ei täytynyt tai päästö arvioitiin vähäiseksi. Joissain tapauksissa esitutkinta myös keskeytettiin, koska epäiltyä päästön lähdettä ei kyetty osoittamaan.

Vuonna 2023 avattiin yksi (1) esitutkinta merenkulun ympäristösuojelurikkomuksena. Kyseisen tapauksen tutkinta on kesken, ja se odottaa Suomen ympäristökeskuksen lausuntoa.

Tapauksessa epäillään aluksen päästäneen mäntyöljyä mereen.

8.7 Ympäristörikosten määrästä syyttäjillä ja tuomioistuimissa

Syyttäjälaitoksen tilastojen mukaan ympäristö- ja luonnonvararikoksia (jatkossa ympäristörikoksia) on vuosittain saapunut syyttäjille seuraavasti.

Ympäristörikokset	2019	2020	2021	2022	2023
Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	71	77	85	109	87
Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	7	3	9	13	3
Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §	30	37	26	15	22
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §	0	3	0	5	2
Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	19	20	19	7	26
Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §	1	1	1	9	0
Yhteensä	128	141	140	158	140

Taulukko 10: Syyttäjille 2019–2023 saapuneet ympäristörikokset sekä –rikkomukset.

Rikoslain luonnonvararikokset	2019	2020	2021	2022	2023
Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	39	37	36	33	34
Törkeä metsästysrikos RL 48 a luku 1 a §	7	7	8	5	16
Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	1	0	3	0	3
Metsärikos RL 48 a luku 3 §	0	4	2	3	3
Laiton Etelämanneralueen mineraaliesiintymään kajoaminen RL 48 a luku 3 a §	0	0	0	0	0
Puutavararikos RL 48 a luku 3 b	0	0	0	0	0

Laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 §	0	0	0	0	0
Törkeä laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 a §	0	0	0	0	0
Yhteensä	47	48	49	41	56

Taulukko 11: Syyttäjille 2019–2023 saapuneet luonnonvararikokset.

Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia	2019	2020	2021	2022	2023
Terveysrikos RL 44 luku 1 §	7	8	6	7	9
Terveiden vaarantaminen (RL 34:4)	0	1	1	6	3
Törkeä terveyden vaarantaminen (RL 34:5)	0	0	0	0	1
Eläintaudin leviämisaarantaminen (RL 44:4 a)	2	1	1	0	3
Geenitekniikkarikos (RL 44:9)	0	0	0	0	0
Ydinenergian käyttörikos (RL 44:10)	0	0	0	0	0
Räjähderikos RL 44 luku 11 §	42	47	40	55	44
Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §	63	59	63	52	80
Radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44:12 a)	0	0	0	0	0
Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §	5	1	5	9	8

Yhteensä	119	117	116	129	148
-----------------	------------	------------	------------	------------	------------

Taulukko 12: Syyttäjille 2019–2023 saapuneet terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikokset.

Vesilain rangaistussäännökset	2019	2020	2021	2022	2023
Vesilain luparikkomus VL 16 luku 2 §	1	2	1	2	1
Vesilain rikkominen VL 16 luku 3 §	3	3	3	0	0
Yhteensä	4	5	4	2	1

Taulukko 13: Syyttäjille 2019–2023 saapuneet vesilain rangaistussäännökset.

Muita lakeja koskevat rikokset	2019	2020	2021	2022	2023
Jätelain rikkominen	12	24	25	20	10
Kalastusrikkomus	12	21	12	15	11
Maastoliikennelurikkomus	4	4	3	7	5
Luonnonsuojelurikkomus	4	9	6	7	3
Metsästysrikkomus	13	0	0	8	5
Metsärikkomus	4	0	0	13	9
Ympäristönsuojelulain rikkominen	7	3	5	4	3
Vaarallisten aineiden kuljetusrikkomus	5	5	2	1	2
Rakentamisrikkomus	12	14	6	13	10
Maa-ainesrikkomus	4	3	2	0	2
Yhteensä	77	83	61	88	60

Taulukko 14: Syyttäjille 2019–2023 saapuneet muut ympäristöä koskevat rangaistavaksi säädetyt rikokset.

Syyttäjät nostivat vuonna 2023 syytteen rikoslain 48 luvun mukaisissa rikoksissa 86 kertaa eli 63,70 % tapauksista. Syyteuharkinta-aika oli keskimäärin 8,48 kuukautta. Rikoslain 48 a luvun mukaisissa rikoksissa syytteitä nostettiin 42 kappaletta, mikä vastasi 69,05% tapauksista.

Näissä syyteharkinta-aika oli keskimäärin 5,04 kuukautta. Ilmoitettu hylkäämisprosentti sisältää tilastollisesti epävarmuustekijöitä.

Vuosi	Tuomittu syytteen mukaisesti	Syyte hylätty kokonaan tai osittain	Hylkäämisprosentti	Kaikki ratkaisut
2019	135	49	26,63 %	184
2020	118	35	22,88 %	153
2021	138	48	25,81 %	186
2022	152	46	21,76 %	192
2023	70	46	39,66 %	116

Taulukko 15: Ympäristö- ja luonnonvararikosten kokonaan tai osittain hylättyjen syytteiden lukumäärien ja prosenttiosuuksien kehitys 2019–2023.

Keskimääräinen sakkorangaistus rikoslain 48 luvun 1 §:n mukaisesta rikoksesta on viime vuosina ollut noin 50 päiväsakkoa.¹⁹

9 Loppuarviointi

Kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä on seurannut ympäristörikollisuutta jo vuodesta 1997 alkaen. Ympäristörikoksia koskevat rangaistussäännökset on koottu Suomessa rikoslakiin siltä osin, kun teosta voi seurata vankeusrangaistus. Lievempiä rangaistussäännöksiä on lisäksi useissa muissa laeissa. Tämä vaikuttaa ympäristörikosten seurantaan kuin myös se, mitkä rikokset määritellään ympäristörikoksiksi. Lainsäädännössämme on säädetty rangaistaviksi useita tekoja, jotka sivuavat myös ympäristöasioita. Kaikkia ympäristöön liittyviä laiminlyöntejä ja rikoksia on siten vaikea ottaa seurannassa huomioon. Tässä raportissa seurataan pääsääntöisesti rikoslaissa rangaistavaksi määriteltyjä ympäristörikoksia.

Törkeät ympäristön turmelemisen tekemuodot toteutetaan tyypillisesti liiketoiminnan yhteydessä. Ympäristön turmelemiset liittyvät yleensä jätteiden, jätemaan ja erilaisten kemikaalien säilytykseen, käsittelyyn tai maastoon dumpaamiseen sekä luvattomaan maa-aineiston ottotoimintaan tai maa-ainesten käsittelyyn ja säilyttämiseen. Ympäristön turmelemisia on ilmennyt muun muassa lietelannan, eläinten ruhojen ja hävitykseen menevän sadon

¹⁹ Tilastokeskuksen tilastot.

käsittelyssä. Liiketoiminnassa tapahtuville ympäristön turmelemisille on tyypillistä, että niihin liittyy merkittäviä rikoshyötyjä, aiheutettuja vahinkoja sekä huomattavia ennallistamiskustannuksia.

Ympäristörikosten vakavuutta arvioitaessa huomioonotetuksi tulevat ensisijaisesti ympäristöarvot, mitkä ovatkin ympäristölainsäädännön ensisijaisia suojelun kohteita. Ympäristörikosten vakavuutta ja ympäristöarvojen merkitystä arvioitaessa voitaisiin nykyistä enemmän painottaa rikoksella aiheutettujen ympäristövahinkojen korjaamiseen vaadittavien kustannusten, mahdollisten ennallistamiskulujen määrää. Ennallistamiskulut saattavat vähäisiltäkin tuntuissa ympäristörikoksissa nousta suuriksi, mikä ilman niiden huomioonottamista voi vääristää eri rikoslajien keskinäistä vertailua ja johtaa suhteellisuusperiaatteesta poikkeavaan muita rikoslajeja lievempään oikeuskäytäntöön. Toisaalta rikosten vakavuutta arvioitaessa tulisi huomioida, että ennallistaminenkaan ei aina palauta ympäristöä lähtötilanteeseen eikä tee aikaisemmin eli ennen lainvastaista tekoa koskemattomasta luonnosta koskematonta.

Euroopan unionissa hyväksyttiin huhtikuussa 2024 uusi ympäristörikosdirektiivi, joka tuli voimaan 20.5.2024. Direktiivin täytäntöönpano-aika on kaksi vuotta. Direktiivi sisältää uusia kriminalisointivelvoitteita ja selvästi aiempaa yksityiskohtaisempaa sääntelyä luonnollisille henkilöille ja oikeushenkilöille määrättävistä seuraamuksista sekä esimerkiksi rikosten vanhentumisaikoja ja lainkäyttövaltaa koskevia velvoitteita. Lisäksi direktiivi velvoittaa jäsenvaltiot muun muassa varmistamaan säännöllisen koulutuksen järjestäminen relevanteille viranomaisille ympäristörikoksista sekä laatimaan ympäristörikosten torjuntaa koskevan kansallisen strategian direktiivin mukaisesti. Direktiivin täytäntöönpanon voi olettaa terävöittävän ympäristörikosten torjuntaa ja kansainvälistä yhteistyötä.

Kiertotalousteknologiaan liittyvä rikollinen toiminta tulee lähivuosina lisääntymään. Läntisen Euroopan maissa on jo ollut rikostutkinnassa muun muassa biopolttoaineisiin liittyviä tapauksia. Järjestäytynyt rikollisuus hakeutuu sellaisille yhteiskunnan alueille, joista on saatavissa mahdollisimman suuret rikoshyödyt.

Ympäristörikoksia koskevan tilannekuvan perusteella korostuvat valvonta- ja esitutkintaviranomaisten keskinäisen yhteistyön sujuvuus, rikosten ennalta estäminen ja paljastaminen, rikoshyödyn pois ottaminen ja tiedottaminen sekä kansallisen ympäristörikostorjunnan strategian ja toimenpideohjelman toteuttaminen. Ympäristörikosten torjuntaan vaikutetaan ympäristörikostorjunnan strategialla ja toimenpideohjelmalla.

Ympäristövalvontaviranomaisilla on keskeinen rooli ympäristönsuojelun ja -valvonnan kehittämisessä ja tätä kautta ympäristörikosten ennalta estämisessä. ELY-keskusten

ympäristövastuualueiden edustajista onkin perustettu ympäristörikostorjunnan yhteyshenkilöverkosto, jossa jaetaan asiantuntemusta ja hyviä käytäntöjä. Valvontaviranomaisten ennalta estävässä työssä onnistuminen vähentää esitutkintaviranomaisten tutkintaan tulevien ympäristörikosten määrää. Viranomaisten yhteistoiminnan kehittämisessä korostuu alueellisten yhteistyöryhmien aktiivinen toiminta. Suomessa on ympäristörikosten osalta poliisilaitosten alueella toimivat aluetyöryhmät, jotka ovat edesauttaneet viranomaisyhteistyötä sekä muodostamaan ympäristörikosten tilannekuvaa Suomessa. Hyvällä alueellisella yhteistyöllä pyritään reagoimaan lainvastaisiin menettelyihin tehokkaasti ja nopeasti.

Ympäristörikoksissa voi syntyä merkittävää rikoshyötyä tai laitonta etuutta. Jotta rikos ei olisi tekijälleen kannattavaa, tulee rikoshyödyn jäljittämiseen ja sen pois ottamiseen kiinnittää erityistä huomiota myös ympäristörikosten esitutkinnassa ja koko rikosprosessissa. Rikoshyödyn jäljittämässä ja pois ottamisessa korostuu eri viranomaisten välinen toimiva yhteistyö. Rikoshyödyn arvioiminen ei aina ole yksiselitteistä tutkintapyyntöön tekohekellä. Mahdollinen rikoshyöty ei aina ole tiedossa tai riittävän hyvin yksilöitynä esitutinnan alkuvaiheessa. Rikoshyödyn määrää arvioidaan läpi koko rikosprosessin. Rikoshyödyt tai osa niistä saattavat jäädä vaatimatta, jos niitä ei osata tai voida tuoda riittävällä tavalla esille.

Viranomaisten toimenpiteistä, tutkinnan tuloksista ja tuomioistuinten ratkaisuksista tiedottamisella voidaan lisätä ympäristörikosten ennalta estävyyttä. Ympäristörikosten osalta koulutuksen ja ohjauksen tulisi olla jatkuvaa. Kansallinen ympäristörikosten seurantaryhmä korostaa ympäristörikosten osalta viranomaisten osaamisen lisäämistä ja resurssien kohdentamista siten, että ympäristörikostorjunnan erityisosaaminen lisääntyy.

Euroopan epävakaa tilanne ja venäläiseen raakaöljyyn kohdistuvat pakotteet edellyttävät viranomaisten yhteistyön kehittämistä ja tiivistämistä paikallisten tai kansainvälisten konfliktitilanteiden yhteydessä tapahtuvien ympäristörikosten ennalta estämisessä, paljastamisessa, selvittämisessä, vahinkojen minimoimisessa sekä tekijöiden saattamisessa vastuuseen.